

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (YAKINÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

KADI ABDURRAHMAN PAŞA’NIN SİYASİ HAYATI

Yüksek Lisans Tezi

Süleyman Can NALBANTOĞLU

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (YAKINÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

KADI ABDURRAHMAN PAŞA'NIN SİYASİ HAYATI

Yüksek Lisans Tezi

Süleyman Can NALBANTOĞLU

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hamiyet Sezer FEYZİOĞLU

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (YAKINÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

KADI ABDURRAHMAN PAŞA’NIN SİYASİ HAYATI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Hamiyet Sezer Feyzioğlu

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Musa Çadircı

.....

Doç. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu

.....

Doç. Dr. Hamiyet Sezer Feyzioğlu

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../200...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Süleyman Can Nalbantoğlu

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: NİZAM-I CEDİT ISLAHATI.....	5
1.1. Nizam-ı Cedit Teşkilatının İstanbul'da Kuruluşu.....	5
1.2. Nizam-ı Cedit'in Anadolu Örgütlenmesi.....	13
1.2.1. Orta Anadolu'da ki Nizam-ı Cedit Örgütlenmesi:.....	13
1.2.1.1. Nizam-ı Cedit Askerinin Kanunname Sureti.....	15
1.2.2. Karadeniz'de ki Nizam-ı Cedit Örgütlenmeleri.....	25
1.2.3. Ege Bölgesindeki Nizam-ı Cedit Örgütlenmeleri.....	26
1.2.4. Akdeniz Bölgesindeki Nizam-ı Cedit Örgütlenmeleri.....	27
1.3. Karaman Eyaletinde Nizam-ı Cedit Ortalarının Kurulması.....	28
II. BÖLÜM: KADI ABDURRAHMAN PAŞA'NIN DEVLET HİZMETİNE GİRİŞİ.....	30
2.1. Kadı Abdurrahman Paşa'nın Ailesi ve Alanya Mutasarrıfı Oluşu.....	30
2.2. Kadı Abdurrahman Paşa'nın Karaman Valiliği ve Konya İsyanı....	34
2.3. Kadı Abdurrahman Paşa'nın Rumeli Bölgesine Görevlendirilmesi.	40
2.4. Kadı Abdurrahman Paşa'nın 2. Rumeli Harekâtı.....	44
2.5. Kadı Paşa Ordusuna Karşı Edirne, Tekirdağ, Çorlu Ayaklanmaları.....	47
2.6. Kadı Abdurrahman Paşa'nın Anadolu'ya Geri Dönmesi.....	57
2.7. Kadı Paşa'nın Karaman Valiliğinden Alınması ve Nizam-ı Cedit'in	

Kaldırılması.....	58
2.8. Bayraktar Mustafa Paşa'nın Harekâtı ve Kadı Paşa'nın İstanbul'a	
Çağrılması.....	60
2.9. Muhafazakârların Karşı Hareketi ve Kadı Paşa'nın Öldürülmesi...	63
SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA.....	71
ÖZET.....	74
ABSTRACT.....	77
EKLER	

KISALTMALAR

a.g.e.: adı geçen eser

a.g.m.: adı geçen makale

B. O. A: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Bknz: Bakınız

C. : Cilt

ev: Çeviren

Haz: Hazırlayan

No: Numara

S. : Sayı

s.: Sayfa

şr. Sc: şer' iye Sicilleri

ÖNSÖZ

Osmanlı İmparatorluğunun askeri gücünü düzenlemek için kurulan Nizam-ı Cedit ordusu ile ilgili pek çok çalışmalar yapılmış ancak onun taşra da ki örgütlenmesiyle ilgili araştırmalar sınırlı kalmıştır. Kuşkusuz bunda ki en önemli etmen Nizam-ı Cedit'in taşra örgütlenmesiyle ilgili kaynakların oldukça az olmasıdır.

Bununla birlikte Nizam-ı Cedit'in Anadolu'da yayılmasında çok önemli bir rol oynayan Kadı Abdurrahman Paşa ile ilgili araştırmaların sayısı da pek azdı. Birbirinden pek ayrı düşünilemeyecek olan Nizam-ı Cedit'in Anadolu örgütlenmesiyle, Kadı Abdurrahman Paşa'nın hayatını tezde birleştirerek mevcut kaynakların sunduğu imkânlar çerçevesinde özel olarak Karaman eyaletindeki Nizam-ı Cedit örgütlenmesine eğildik.

Çalışma boyunca önceden yapılmış olan araştırmalar ve o araştırmaların yararlandığı kaynaklar sıkı bir şekilde gözden geçirilmiş, arşivlerde yapılan tarama sonucunda elde edilen yeni belgeler ışığında değerlendirmeler yapmaya çalışılmıştır.

Tezin yapım aşamasında pek çok değerli yardım, benim bu tezi meydana getirmemde büyük rol oynamıştır. Yurt dışına çıkmadan önce bana yol gösteren ve Türkiye'ye döndükten sonra da benden değerli düşüncelerini esirgemeyen ilk tez danışmanım ve değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Bekir Koç'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. İkinci tez danışmanım olan değerli hocam Doç Dr. Hamiyet Sezer Feyzioğlu'na tezin

teslim süresine az bir zaman kala bana çalışmamda değerli bilgileriyle yön gösterdiği için gönülden teşekkürlerimi sunmak görevimdir. Ayrıca bütün çalışma boyunca benden değerli zamanını esirgemeyen, sabırla hatalarımı düzelten ve bir tezin nasıl yapılacağı konusunda bana tam bir öğretmen olan, değerli hocam Prof. Dr. Musa Çadırcı'ya ne kadar teşekkür etsem yetersiz kalacaktır.

Çalışma süresince benden maddi-manevi her tür desteği hiçbir zaman esirgemeyen sevgili annem ve babama ve bütün aileme çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, 1789 yılında III. Selim tahta geçtiğinde, zayıf düşmüş ve toprak kaybetme sürecine girmişti. Buna rağmen imparatorluğun Asyaya, Afrika ve Avrupa kıtalarında geniş toprakları vardı. Bu topraklar üzerinde çeşitli din, mezhep ve etnik kökenden yaklaşık 25 milyon insan yaşamaktaydı. Bu nüfusun çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmaktaydı. Müslümanlardan sonra en yoğun nüfusa Hıristiyanlar ardından da Museviler sahipti.

Osmanlı ekonomisinin durumu 18. yüzyılın sonlarında hiçte iç açıcı değildi. 15. yüzyılın sonlarıyla birlikte Avrupa'da deniz yoluyla Hindistan'a gidilmesi ve Amerika kıtasının keşfi hızla sömürgeciliğin yayılmasına, uluslar arası ticaretin güçlenmesine yol açmış, bu gelişmeler sermayenin büyük bir hızla birikmesine sebep olmuştu. Biriken sermaye silah alanındaki tekniklerle birleşince dünyanın en üstün orduları yaratılmıştı. Osmanlı İmparatorluğu bütün bu tarihsel hareketlerin dışında kalmıştı. Hem ekonomik hem de askeri anlamda ortaçağ kurumlarını muhafaza etmişti. Yakınçağ başlarına gelindiğinde İngiltere'de yeni bir devrimin tohumları atılmıştı. Bu devrim buhar gücünün üretimde kullanılmasıyla oluşan büyük sanayi devrimi idi. Artık Osmanlı Devleti'nde şehirlerde bulunan lonca üretimi etkinliğini yitiriyordu. Osmanlı topraklarından ucuza alınan hammadde daha pahalıya, işlenmiş madde olarak Osmanlı pazarlarına satılıyordu. Ayrıca bir tarım ülkesi olan Osmanlı Devleti bu alanda da Avrupa'nın çok gerisinde kalıyor, çağın gerektirdiği teknik bilgi ve imkânlardan yoksun olduğu için tarımsal verimliliği git gide düşüyordu. Bütün bu etkenlerin sonucunda Osmanlı tebaası süratle fakirleşiyordu

Yakınçağ başlarında imparatorlukta iç durum iyi değildi. Merkezi otoritenin zayıflamasıyla birlikte taşrada 18. yüzyılın başlarında vücut-ı memleket(memleket ileri gelenleri) denilen önemli aileler güçlenmeye başlamışlardı. Çeşitli yollarla devlete ait toprakları ele geçiren bu aileler, adeta bir derebeyi gibi davranıyorlardı. 18. yüzyılın sonlarında devletin gönderdiği vali, mutasarrıf gibi yöneticilere iş yaptırmayacak kadar güçlenmiş olan derebeyi aileleri geniş köylü yığınları üzerinde tam bir tahakküm kurmuşlardı. Askeri kuvvete sahip olan böyle aileler zaman zaman merkezi hükümete isyan ediyorlar, hükümet bu isyanları bastıramayınca isyanın ve ailenin liderine vezirlik verip vali veya mutasarrıf yapıyordu. Üst düzey devlet görevini eline alan derebeyi kökenli ailelerin zulmü iyice ağırlaşıyordu. Ayrıca aileler çıkarları nedeniyle birbirleriyle çatışıyorlar, Anadolu ve Rumeli’de iç güvenliği yok ediyorlardı. Osmanlı Devleti’nde bu kargaşalıkları engelleyecek yetenekte askeri kuvvet bulunmamaktaydı. 18. yüzyılın sonlarında tımarlı sipahiler etkinliklerini, Yeniçeriler askeri vasıflarını yitirmişlerdi.

Osmanlı İmparatorluğu’nun 18. yüzyıl sonlarındaki siyasal durumu da tıpkı ekonomik ve iç durumu gibi parlak değildi. İmparatorluk 16. yüzyılın ikinci yarısında duraklama sürecine girdi. Bu süreç 1699 Karlofça Antlaşması ile belirgin bir gerilemeye dönüştü. Selim daha şehzadeyken uzun süredir devam eden Osmanlı-Rus savaşı 1774 Küçük Kaynarca antlaşmasıyla son buldu. Bu antlaşma sonucunda Osmanlı Devleti Karadeniz’de toprak kaybediyor, Kırım Hanlığı bağımsız oluyor ve Rusya Osmanlı topraklarındaki Ortodoks halkın üzerinde etkin bir nüfuzla sahip oluyordu. Küçük Kaynarca’nın Osmanlı aleyhindeki bu yıkıcı sonuçları imparatorluk için tehlike çanlarının daha yüksek sesle çalması anlamına geliyordu.

Rus Çarlığı'nın Küçük Kaynarca ile bağımsız olan Kırım Hanlığı'nı 1783 yılında işgal etmesi üzerine Osmanlı Devleti 1787 yılında hem Kırım'ı geri almak hem de Rusya ile Avusturya arasında yapılan ve Osmanlı topraklarının paylaşıldığı gizli anlaşmaları engellemek için Rusya'ya savaş ilan etti. Ancak savaşa Rusya'nın müttefiki olan Avusturya da girdi. Böylece Osmanlı İmparatorluğu iki cephede birden savaşmak zorunda kaldı.

İşte III. Selim yukarıda belirtilen şartlar altında Osmanlı padişahı olmuştu. Başa geçtiğinde Rusya ve Avusturya ile devam eden savaşları sürdürme kararı almıştı. Başlarda imparatorluk için olumlu giden savaş bir süre sonra Osmanlı aleyhine dönmüş ve Osmanlı Devleti 1791 yılında Avusturya ile Zıştovi barışını, 1792 yılında ise Rusya ile Yaş antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştı. Bu savaşın sonuçları III. Selim'i çok etkilemiş ve yenileşme hareketinin önemini ona bir kere daha, güçlü bir şekilde göstermişti.

Bunanla beraber yenileşme hareketleri III. Selim dönemine özgü değildi. 18. yüzyılın başlarında Lale Devri (1717-1730) batılı anlamda ilk yenileşme dönemini başlatmıştı. Bu ilk hareket Patrona Halil isyanıyla (1730) son bulduysa da etkileri sürmüştü. İbrahim Müteferrikanın basımcılık faaliyetleri ve I. Mahmut'a (1730-1754) sunduğu rapor bu dönemde önemliydi. Bundan başka tarihimizde Humbaracı Ahmet Paşa olarak anılan ve döneminde ünlü bir komutan olan Comte De Bonneval Müslüman olup Osmanlı hizmetine girmiş, Humbaracı ocağını ıslah etmişti. Bonneval ile birlikte birde ilk askeri fen okulu olan Hendesehane açılmıştı (1733). III. Selim'in babası olan III. Mustafa döneminde (1757-1773) bir başka yabancı

görevli olan Baron De Tott dikkate değer hizmetlerde bulunmuş, Sürat topçularını teşkilatlandırmıştı. Askerlik dışında III. Mustafa'nın astronomi ve tıp alanlarına olan ilgisi sayesinde bu alanlarla ilgili Fransız akademisinden pek çok kitap getirilmiş ve Osmanlıcaya çevrilmişti. III. Mustafa'dan sonra I. Abdülhamit döneminde(1774-1789) Mühendishane-i Bahr-i Hümayun açılmıştı(1784). Rus donanmasının Çeşme'de yaktığı Osmanlı donanması Gazi Hasan Paşa'nın kaptan-ı deryalığı (1774-1789) döneminde yeniden kuruldu. Ayrıca bu dönemde sadrazam Halil Hamit Paşa'nın liderliğinde geleneksel Osmanlı bürokrasisi, tımarlı sipahiler ve yeniçeriler üzerinde bir takım ıslahata gidilmişti. Halil Hamit Paşa'nın sadrazamlıktan alınmasından ve idamından sonra modernleşme hareketi durmuştu.

Bütün bunlara karşın III. Selim yapılan bu çağdaşlaşma hareketlerini yeterli görmemekteydi. Daha bir şehzade iken padişah olunca girişeceği reformları tasarlamak için yakın adamlarından biri olan İshak Bey aracılığıyla Fransız kralı XVI. Louis ile mektuplaşmıştı. Osmanlı İmparatorluğunu çağın gereklerine uygun olarak yeniden yapılandırmayı kafasına koyan genç padişah yaşadığı tecrübelerden dolayı orduya öncelik verdi. Böylece III. Selim Nizam-ı Cedid ordusunu 1792 yılında kurmuş oldu.

I. BÖLÜM

NİZAM-I CEDİT ISLAHATI

1.1. Nizam-ı Cedit Teşkilatının İstanbul'da Kuruluşu

Osmanlı tarihinde III. Selim ismiyle birlikte anılan Nizam-ı Cedit terimi tarihçilerin zihin dünyasında iki biçimde kavramlaşmıştır. Birinci kavramın alanı, biraz daha geniş olmakla birlikte Yeniçerileri kaldırmayı, ulemanın etkisini sınırlamayı, Osmanlı İmparatorluğu'nu Avrupa'nın bilim, sanat, tarım, ticaret ve uygarlıkta ki yakaladığı yüksek seviyeye çekmeği içine almış, sınırları daha dar olan kavramın alanı ise Avrupa tarzında bir ordu kurmayı kapsamıştır.¹ Biz tezimizde Nizam-ı Cedit'in işte bu batılı tarzda modern bir ordu kurmak olan dar kapsamlı kavramını ele alacağız.

Tahta çıktıktan hemen sonra III. Selim üst düzey devlet görevlilerini toplayarak devletin içinde bulunduğu durumu görüşmüştü. Danışma, fikir alma ve hükümet merkezinde önemli görevler yapmakta olan kimseleri uygulamaya ortak etmek amacıyla Meclis-i Meşveret denilen toplantıları sık sık yapmıştır.² Devlet adamları fikirlerini bu toplantılarda açıkça ifade etme fırsatını elde etmişlerdi.³ Yapılan toplantılarda kanuna ve şeriata aykırı eylemler olduğu üzerinde durulmuş ve bozukların giderilmesi gerektiği belirtilmişti. Sistemdeki aksamaların ancak klasik

¹Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, Ankara, 1995, C. 5, s. 61, Yavuz Ercan, "*III. Selim ve Batılılaşma Hareketleri (Nizam-ı Cedit)*", **Silahlı Kuvvetler**, Ankara, 1985 C. 104, S. 299, s. 69

²Musa Çadircı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Ankara, 1997, s. 5

³M. Çadircı, a.g.e. , s. 5

Osmanlı düzenine dönülmesiyle giderilebileceği savunulmuştu. Görüldüğü üzere bu toplantılardan devrimci bir fikir çıkmamıştı. Osmanlı Devleti'nde yeni bir dönemi açacak esas fikirler Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşlarının son bulmasından sonra ortaya çıkmıştır. III. Selim bu savaşlardan sonra yaklaşan felaketi çok açık görmüştü. Savaş biter bitmez önde gelen devlet adamlarından yapılacak olan düzenlemeler için fikirlerini bildiren layihalar yazmalarını istemişti. Padişah hem onların fikirlerini öğrenmek hem de ıslahat işine katılımlarını sağlamak istemişti.

Padişah'a sunulan layihalardan on sekizi önemlidir. İlginç bir şekilde bunların hiçbirisi ordu mensuplarından gelmemiş, on üçü bürokrasi mensupları, beşi ise ulema tarafından kaleme alınmıştı.⁴ Dikkati çeken başka bir şey ise bu 18 kişinin dışında layiha verenler arasında biri Osmanlı ordusunun hizmetinde bulunan Bertrand veya Brentano adlı Fransız subay ile diğeri İstanbul'daki İsveç Elçiliğinin Ermeni tercümanı Mouradgea d'Ohsson olmak üzere iki Hıristiyan olmasıydı.⁵

Verilen layihaların hepsinin ortak özelliği askeri bir reform üzerinde durmalarıydı. Ancak reformun nasıl yapılacağı konusunda aralarında bir fikir birliği yoktu. Yinede öne sürülen düşünceleri 3 ana başlıkta toplayabiliriz. Başlıklardan biri tımarlı sipahilerin, yeniçerilerin ve diğer kapıkulu ocaklarının eski şanlı günlerine döndürülmesi, diğeri batı tarzındaki askeri eğitim-öğretimi Kanuni zamanına dönüş

⁴Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, 2003, s. 92, Sipahi Çataltepe, "III. Selim Devri Askeri Islahatı Nizam-ı Cedid Ordusu", **Osmanlı**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, C. 7, s. 241

⁵Enver Ziya Karal, **Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları -Nizam-ı Cedid- 1789-1807**, Ankara, 1988, s. 36, Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Ankara, 2004, s. 59

adı altında yeniçerilere kabul ettirilmesi ve nihayet sonuncusu yeniçerilerin ıslah edilemeyeceği düşünülüşünden Avrupalı tarzda yeni bir ordu kurulmasıydı.⁶

Başlıklardan anladığımız kadarıyla ıslahat raporlarını yazanlar fikirsel olarak iki kampa bölünmüşlerdi. Kamplardan birini oluşturanlar temkinliydi. Çareyi hala şu ya da bu şekilde eski ocakların iyileştirilmesinde arıyorlardı. Yeniçerilerin ortadan kaldırılmasını isteyecek ya cesaretleri ya da düşünsel ufukları yoktu. Öteki kampı oluşturanlar ise daha cüretkârdı. Yeniçerilerin artık hiçbir şekilde eskiye döndürülemeyeceğini veya onların modern bir ordu şeklinde yeniden örgütlenemeyeceğini anlamışlardı. Bu yüzden yeni bir ordu kurulmasının gerekliliği üzerinde duruyorlardı.

Sadrazamlığa Osmanlı-Rus savaşı sırasında Prusya Kralının tavsiyesiyle ikinci kez getirilen Koca Yusuf Paşa⁷ verdiği layihada vilayetlerin sınırları içerisinde bulunan kazalarda, nahiyelerde, karyelerde halktan asker toplayıp bunlara askeri talim yaptırarak milis kuvvetler oluşturulmasını ve savaş zamanı İstanbul'daki birliklere katılmasını tavsiye ediyordu.⁸ Ayrıca yeni tophane, humbarahane ve talim yerleri açılmasının gerekliliğini de belirtiyordu. Layiha verenlerden Tatarcık Abdullah Molla ise sürat topçusunun sayıca arttırılmasını ve bunların bağımsız bir askeri sınıf yapılmasını teklif ediyordu.⁹ Abdullah Berri Efendi Anadolu ve Rumeli'den getirilecek fakir ve genç kimselerin asker yapılmasını istiyordu¹⁰

⁶E. Z. Karal, a.g.e. , 1988, s. 36-37, N. Berkes, a.g.e. , 2003, s. 92

⁷İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Sultan III. Selim ve Koca Yusuf Paşa”, **Bellekten**, Ankara, 1975, C. XXXIX, S. 154, s.233-256

⁸E. Z. Karal, a.g.e. , s. 40, N. Berkes, a.g.e. , s. 93

⁹N.Berkes, a.g.e. , s.93

¹⁰E. Z. Karal, a.g.e. , s. 40

Çavuşbaşı Mehmet Raşit adeta devşirme sistemini değişik bir biçimde yeniden gündeme getirip, Anadolu’da Hıristiyan ve Müslüman kimselerden gönüllü olanların devşirilip eskisi gibi seçkin üst düzey bir yönetim katmanının oluşturulmasını öneriyordu.¹¹

Kuşkusuz ki yapılacak olan her önemli ıslahat hareketinde bu hareketi sahiplenecek ve sonuna kadar inançla götürecek olan bir ekibin varlığı zorunludur. İşte bundan dolayı III. Selim’de kendi ıslahat ekibini kurmuştu. Ekibin liderliğine İsmail Paşazade Es-seyyid İbrahim İsmet Efendi getirildi.¹² Diğer önemli şahsiyetler ise Valide Sultan Kethüdası Yusuf Ağa, Nizam-ı Cedit’in Anadolu’da kurulup yayılmasında önemli işler başaran Bozok Mutasarrıfı Cebbar-zade Süleyman Bey ile tezimizin konusu bakımından da önemli olan Karaman Valisi Kadı Abdurrahman Paşa idi.¹³

Layihalar verilip ıslahat ekibi oluşturulduktan sonra geriye artık yeni askeri kuvvetin kurulması işi kalıyordu. Daha 1791 yılında Osmanlı Devleti Rusya’ya karşı savaşta iken Sadrazam Koca Yusuf Paşa elde ettiği Rus rehineleri ve silahları ile kendi adamlarının da katılımıyla çadırının önünde belirli aralıklarla Avrupa tarzında idman ve manevralar yaptırmıştı.¹⁴ Sadrazamın düzenlediği bu aktiviteler daha çok eğlence düzeyindeydi ve ordunun önde gelen komutanlarının savaşın kötü gitmesine bağlı olarak bozulan morallerini düzeltme amacı taşıyordu. Önceleri yukarıda da

¹¹N. Berkes, a.g.e. , 2003 , s. 93

¹²E. Z. Karal, a.g.e, 1988 , s. 43

¹³S. Çataltepe, a.g.m. , 1999, s. 242

¹⁴Stanford J. Shaw, **Between Old and New The Ottoman Empire under Sultan Selim III 1789-1807**, Cambridge(Massachusetts), 1971, s. 127, S. Çataltepe, a.g.m. , s.243

belirtildiği gibi bir eğlenceden ileri gitmeyen bu gösteriler sonraları Osmanlı askeri reformuna ilham kaynağı olmuştu.

Osmanlı ordusu savaşın sonunda İstanbul'a döndüğünde III. Selim sadrazam tarafından oluşturulan yeni birliği ziyaret etmiş, özellikle onların ateş gücünden çok etkilenmiş ve kurulacak yeni ordunun çekirdeği olmasına karar vermişti.¹⁵ Yeni birlikler için İstanbul'un dışında bir yer olan Levent Çiftliği seçilmişti.¹⁶ Burada 1792 Nisanında eğitime başlayan askerler 1792 Ağustosunda inşası tamamlanan kışlaya yerleşmişlerdi.¹⁷ Kışla için İstanbul'un dışında bir yer seçilmesinin nedeni yeniçerileri erkenden uyandırmamak içindi. Yine aynı kaygıyla yeni kurulan birlik eski askeri kanunlarından ve ocaklarından ayrı olmayarak Bostaniyan-i Hassa Ocağı'na bağlı sayılarak "*Bostancı Tüfengçileri Ocağı*" adı altında kurulmuştu.¹⁸

Levent Çiftliğine ilk önceleri İstanbul'dan askerler toplanıyordu. Kısa bir süre sonra burada toplanan askerle meşgul olmak üzere Talimli Asker Nezareti kuruldu.¹⁹ Nezaretin başına daha sonra kurulacak olan İrad-ı Cedit Hazinesinde olduğu gibi Talimli Askeri Nazırı adı altında Mustafa Reşit Efendi getirildi.²⁰ Nihayetinde Nizam-ı Cedit ocağının ilk kanunnamesi düzenlendi. Kanunnameye göre Nizam-ı Cedit askeri 12000 kişilik bir ocak olacak, bu sayının 1600 kadarı İstanbul'da, geri kalanı ise Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli yerlerinde, imkânlara göre, 800 veya 1600

¹⁵S. J. Shaw, a.g.e. , 1971, s. 127

¹⁶Levent Çiftliği İstanbul'un 12 km kadar kuzeyinde bir yerde bulunmaktaydı. Bknz. M. Çadırcı, "*Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu*", **Türkler**, Ankara, 2002, C. 13, s. 804

¹⁷Ercüment Kuran, "*III. Selim Zamanında Türkiye'nin Çağdaşlaşması ve Fransa*", **Varia Turcica XVI De La Revolution française A'la Turquie D'Atatürk Actes Des Colluques D'Istanbul, 10-12 Mai 1989**, İstanbul-Paris 1990 s. 52

¹⁸Kemal Beydilli-İlhan Şahin, **Mahmud Râif Efendi ve Nizam-ı Cedit'e Dair Eseri**, Ankara, 2001, s. 81

¹⁹E. Z. Karal, a.g.e. 1988 , s. 50

²⁰S. J. Shaw, a.g.e. , s. 129

kişiden oluşacaktı.²¹ Ancak ilk etapta İstanbul'da hedeflenen rakama ulaşılammış olup ancak 468 er ve 20 subaydan oluşan bir kıta kurulabilmişti.²²

Çağdaş ölçütlerde yeni bir ordu kurmak işi tahmin edilebileceği üzere oldukça masraflı bir işti. Yapılacak yeni kışlalar, toplanan askerin yiyecek, maaş ve talim masrafları, Avrupa usulünde silah üretebilmek için meydana getirilecek yeni üretim yerleri, batıdan getirilecek yabancı uzmanların maaşları, ülke içinde subay yetiştirmek için açılacak askeri mühendislik okulları, vs devletin üzerine ağır bir yük bindiriyordu. Bu yükü devletin, var olan klasik hazineleriyle ve gelirleriyle karşılaması olabilecek bir iş değildi. Süratle yeni gelirlerin aktığı yeni bir hazine yaratmak gerekiyordu. Böylece 1793 yılında İrad-ı Cedit hazinesi kurulmuş oldu. Kurulan bu hazinenin başına yukarıda da belirtildiği üzere Talimli Askeri Nazırlığı görevi yanında İrad-ı Cedit Defterdarı ismi ile Mustafa Reşit Efendi getirilmişti. Divan toplantılarında Başdefterdar'ın alt yanında oturma ayrıcalığı olan Şikk-ı sâni'lik makamı bu nezarete ilave edilerek, yeni nazırlığın protokolde önde gelen bir yeri olması temin edildi.²³

Yeni hazine kurulduktan hemen sonra gelir kaynakları oluşturulmaya başlanmıştı. Öncelikle toplanması diğer vergilere oranla kolay olan tütün, rakı, şarap ve kahveden alınan "Rüsûm-ı Zecriye" denen vergi, yapağı, tiftik ve kıldan alınan vergilerle pamuk, pamuk ipliği, mazı, kökboya ile palamuttan alınan vergiler zamlanarak İrad-ı Cedit Hazinesi'ne aktarılmıştı.²⁴ Bununla da kalınmayıp cânib-i

²¹E. Z. Karal, a.g.e. 1988 , s.51

²²N. Berkes, a.g.e. , 2003, 96-97

²³K. Beydilli-İ. Şahin, a.g.e. , 2001, s.63-64, S. J. Shaw, a.g.e. 1971, s.129

²⁴M. Çadırcı, a.g.e. , 1997, s. 54

miriye ait olup mutasarrıfları ölen ve mâlikenesi sahipsiz kalan bir kese akçeden otuz kese akçeye kadar geliri olan mukataalar müzayede ile talip olanlara verilmesine ve otuz keseden fazla olan yani otuz bir keseden elli, yüz, üç yüz kese ve daha fazla geliri olan mukataalar satışa çıkartılmayıp idarelerine ve gelirlerine İrad-ı Cedit Hazinesi tarafından el konulmasına karar verilmişti.²⁵ Sağlanan bu gelirlerle Nizam-ı Cedit askeri için güçlü sayılabilecek bir ekonomik kaynak oluşturulmuştu.

Yeni askerin genişlemesi için gerekli şartlar yaratılmıştı. Nizam-ı Cedit birlikleri hızla yayılmaya başladı. 1792 Mayısında 2.536 er 27 subay olan asker sayısı, 1799 Eylülünde 4.317 er 30 subaya, 1800 Nisanında 6.029 er 27 subaya ve 1801 Temmuzunda 9.326 er 27 subaya kadar yükselmişti.²⁶ Artan askerlerin eğitim ve öğretimleri için Levent Çiftliği yetmeyince İstanbul'da yeni bir kışla ihtiyacı ortaya çıkmıştı. Buna 1799 yılında Napolyon'un Mısır'ı işgali de eklenince Üsküdar'da 1800 yılında Selimiye kışlası inşa edildi. Selimiye kışlasına Anadolu'dan toplanan gençler getiriliyordu.

Askeri kurumları yenileştirme girişimi sadece yeni bir ordu kurulmasıyla sınırlı kalmamış, III. Selim diğer asker ocaklarını da ıslah etmek için çaba göstermişti. Çıkartılan kanunnamelerle Humbaracı, Lağımıcı, Topçu ve Arabacı Ocakları disiplin altına sokulup, çağın gereklerine uygun olarak yeniden yapılandırılmak istenmişti. Eski ocaklar içinde yeniçerilere ise yeniliklere karşı olan tutumları bilindiği için pek dokunulmamıştı. Sadece askeri eğitim ve öğretim sistemi kabul ettirilmeye çalışılmıştı. Ancak bir süre sonra yeniçeriler geleneksel disiplinsiz

²⁵K. Beydilli-İ. Şahin, a.g.e. , 2001, s. 64

²⁶S. J. Shaw, a.g.e. , 1971, s. 132

davranışlarıyla bu çabayı da boşa çıkarmışlardı. Donanma ve tersanelerin sorunları üzerine de giden III. Selim donanmayı düzene sokmak için bir kanunname yayınladı. Çalışmaz durumda olan tersaneler tekrar çalışır duruma getirilip buralarda gemi yapımına başlandı. Ayrıca 1805 yılında ayrı ve bağımsız bir Tersane-i Âmire Defterdarlığı ile Hazinesi kurularak donanmanın ıslahı yolunda gerekli temel düzenlemeler gerçekleştirilmişti.²⁷ Askeri eğitim konusundaki en önemli adım ise 1794 yılında bir topçu okulu olan Mühendishane-i Berri-i Hümayunun kurulması olmuştu.

Yenilikçiler ve III. Selim Nizam-ı Cedit ordusunu sadece İstanbul ve çevresinde sınırlı tutmaya niyetli değillerdi. Kafalarındaki plan ileride yeniçerileri ortadan kaldıracak ve devletin asli askeri unsuru haline gelebilecek bir orduyu yaratmak olsa gerekti. Bu yolun en önemli güzergâhlarından birisi Nizam-ı Cedit birliklerini Anadolu’da yaygınlaştırmaktı. Yönetim hızla bu yolda adımlar atmaya başladı. 1802 yılında III. Selim Anadolu’da güvendiği üst düzey yöneticilerden olan Kayseri Sancağı mütesellimi ile Bozok Sancağı mutasarrıfı Cebbar-zade Süleyman Bey ve Karaman valisi Kadı Abdurrahman Paşa’ya fermanlar göndererek İstanbul’daki gibi birlikler oluşturmalarını istemişti.²⁸ Bu konuda özellikle Kadı Abdurrahman Paşa’nın çok başarılı hizmetleri görülmüş ve hatta ileride de göreceğimiz gibi padişah aynı birlikleri Rumeli’de de kurulmasını kendisinden istemişti. Şimdi Anadolu’daki kurulan Nizam-ı Cedit birliklerini inceleyelim.²⁹

²⁷Yavuz Cezar, “*Selim III ve Nizam-ı Cedit Reformları*”, *Varia Turcica XVI De La Revolution française A’la Turquie D’Atatürk Actes Des Colluques D’Istanbul, 10-12 Mai 1989*, İstanbul-Paris, 1990, s. 65

²⁸M. Çadircı, a.g.e. , s. 1997, s. 55

²⁹Değerli hocam Musa Çadircı Ankara Sancağında Nizam-ı Cedit askerinin oluşturulmasıyla ilgili ayrıntılı bir çalışma yapmıştır. Bknz. Musa Çadircı, “*Ankara Sancağında Nizam-ı Cedit Ortasının*

1.2. Nizam-ı Cedit'in Anadolu Örgütlenmesi

Asker yazma işine dört elle sarılan Abdurrahman Paşa ve Cebbar-zade Süleyman Bey'in yanı sıra Sivas Eyaletindeki asker başbuğ olan Vezir Mehmet Paşa, Saruhan Mütesellimi Hacı Mehmet, Kastamonu Mütesellimi Altı Kulaç-zade Hüseyin, Bolu Voyvodası Çalık-zade Hüseyin, Viranşehir Voyvodası Hacı Ahmet-zade Seyyit İbrahim, Aydın Muhassılı Ahmet önemli hizmetlerde bulunmuşlardır.³⁰

Selimiye kışlasını inşasından sonra Niğde, Kayseri, Yenişehir, Ankara, Kütahya, Bolu, Akşehir ve Orta Anadolu'nun kazalarından asker yazılmaya başlanıp, Seydişehir'de, Develi'de, Bolu'da, Niğde'de, Ankara'da, Kayseri'de, Kastamonu'da kışlaların yapılması yoluna gidilmiştir.³¹

1.2.1. Orta Anadolu'da ki Nizam-ı Cedit örgütlenmesi:

Orta Anadolu'da yeni ordunun örgütlenmesinin en belirgin olduğu yerlerden birisi Ankara Sancağıdır. Buradaki ortanın kurulması görevi Dergâh-ı Muallâ Kapucubaşısı rütbesinde bulunan sancak mütesellimi Mesut Ağa'ya verilmiştir.³² İrad-ı Cedit Hazinesine kaynak yaratmak amacıyla gelirlerine el konulan sancaklar arasında bulunan Ankara Sancağı, bu hazineye devredildikten sonra mütesellimliğine

Teşkili ve "Nizam-ı Cedit Askeri Kanunnamesi", Belleten, Ankara, 1972, C. XXXVI, S. 141, s. 1-13, yine değerli hocam Yücel Özkaya Orta Anadolu'da Nizam-ı Cedit Ocağı'nın kuruluşu ve kaldırılışı ile ilgili bir makale yazmıştır. Bknz. Yücel Özkaya, "Orta Anadolu'da Nizam-ı Ceditin Kuruluşu Ve Kaldırılışı", Atatürk'ün 100. Doğum Yılına Armağan Dergisi, Ankara, 1982, s. 509-535, Sipahi Çataltepe de yayınladığı makalesinde genel olarak Anadolu'da Nizam-ı Cedit birliklerinin kurulmasına değinmiştir. Bknz. S. Çataltepe, a.g.m. , 1999, C. 7, s. 241-249

³⁰Y. Özkaya, a.g.m. , s. 518

³¹Y. Özkaya, a.g.m. , s. 515

³²M. Çadırcı, a.g.m. , s. 3

Mesut Ağa getirilmişti.³³ Mütessellim Nizam-ı Cedit için 750 nefer piyade askeri toplayıp Üsküdar Ocağına göndermiş, askerler orada eğitim ve öğretim gördükten sonra tekrar Ankara'ya dönmüşlerdi.³⁴ Ankara'ya dönen askerler için kalacakları bir kışla ihtiyacı baş göstermesi üzerine Mesut Ağa'dan şimdilik 400 ila 500 neferi barındırabilecek ve gerektiğinde biraz daha genişletilebilecek bir kışla yaptırması istenmiş, bu görevi Mesut Ağa ile birlikte yerine getirmesi için Hassa Mimarı hulefasından Seyyit Mustafa Ankara'ya gönderilmişti.³⁵

Kışla için Ankara'da Şeyh Yağmur Ovası denilen mahal uygun bulunmuştu.³⁶ 1803 yılında inşa edilmeye başlanmıştı. Kışlanın tamamlanıp tamamlanamadığı konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Ankara Sancağından bir ortayı oluşturacak olan on iki bölük asker toplanamamış, Çankırı ve Kastamonu sancaklarından yazılan Nizam-ı Cedit askerleri de Ankara Ortasına bağlanmıştı. Kastamonu ve Çankırı'da Ankara'ya talim için asker ve subayın gelmesi o zamanın şartlarıyla çok yorucu olduğundan, şimdilik kendi sancaklarında talim yapmaları, daha sonra buralarda da birer orta meydana getirileceği bildirilmişti.³⁷ Ayrıca Ankara'da da 12 bölüğü içeren tam bir orta oluşturulması için var olan 6 bölüğe bir 6 bölük daha eklenmesi için çalışmalar yapılması istenmişti.

³³M. Çadırcı, a.g.m. 1972, s. 3

³⁴M. Çadırcı, a.g.m. , s. 3

³⁵M. Çadırcı, a.g.m. , s. 3

³⁶M. Çadırcı, a.g.m. , s. 3

³⁷M. Çadırcı, a.g.m. , s. 4

Ankara Sancağında oluşturulan orta için birde kanunname hazırlanmıştır. Kurulacak olan ortanın kanunname suretinin çevirisini altta veriyoruz.

1.2.1.1. Nizam-ı Cedîd Askerinin Kanunname Sureti³⁸

Avn ve inâyet-bâri ve ayn teveccüh-i hazret-i şehriyârî ile sûretyâb-ı hüsn-ı nizam olan Levend Çiftliği ve Üsküdar'da vâki' Bostancı Tüfenkçileri Ocağı neferâtının teksîr ve tevfirî ve taşra sancaklarda dahi tertibi ile münâsip mahallerde kışlaklar binâ ve ortalar küşâdı kanunnâme-i hümâyûn şurûtundan olduğuna binaen Anadolu ve Karaman eyâletlerinin hâvi olduğu sancaklardan mukaddemâ iki yüz on yedi senesi evâhirinde alaybegileri ma'rifetleriyle kayıdları mikdârı neferat tahrîrini nâtik mü'ekked evâmir-i şerîfe ısdâr ve her sancağa neşr ve tisyâr olunmağla ber mantûk-ı emr-i âlî her sancakda ol mikdâr neferât tahrîr ve Levend Çiftliği ve Üsküdar Ocaklarına ba'is ve tevsîl olunub birkaç mâh ocağ-ı mezbûrde ta'lim ve taallüm ile i'mâl ve istihdâm olunduktan sonra yine vilâyetlerine iâde kılınmışlar idi.

İşbu sene-i mübârekede dahi evliye-i mezkûreden atık ve cedîd külliyyetlû neferât tertîb ve ocağ-ı mezkûre celb ve i'mal ve istihdam olunub el-hâletü hazihi mevsim-i şîta hulûlüne mebni vilâyetlerine iâde olunacaklarına binaen vilâyetlerinde dahi kâide-i ocak üzre zabt ve rabtlarına ve hüsn-i idârelerine ve aralık ta'lim ve taallümlerine ihtimâm ve dikkat olunmak lâzimedden olduğundan şimdilik Kütahya ve Bolu ve Ankara isimleriyle müceddeden orta küşâd birle iktizâ iden binbaşî vesâir zâbitânı ta'yîn ve bazı sancakların neferâtı ol ortalara ilhâk ve tahsîs kılınarak tertîb

³⁸M. Çadırcı, a.g.m. , s. 7-13, kanunname suretinin Osmanlıca metni için bkz: Ekler, bu belge Ankara Şer'îye sicillerinde 201 numaralı defterde bulunmaktadır.

olunmaktan nâşi kanun-ı ocağa tatbîk ile rabt ve tevsîk olunan şerâ'iti zîrde tahrîr ve beyân olunur:

Neferât-ı merkûme binbaşı vesâir zâbitâniyle maan mahallerine vardıklarında nöbetle bölük bölük kışlalarına varub ta'lîm ve taallüm iderek fûnûn-ı harbiye tahsiliyle kesb-i mahâret itmek ve nöbetle kışlada olan neferâtdan kışla kapuları vesâir iktizâ iden yerlerde nöbet bekleyüb ve neferâtın zabt ve rabtiyçün iktizâ iden mahallerde kol ve kolluklarına ihtimâm ve dikkat eylemek lâzimedden olmağla, meselâ on iki bölük olarak bir orta tertîbi tamam olan mahâlde beher mâh sağdan ve soldan iki bölüğü kışlaya nöbetçi tertîb ve tâyin kılınıb mâadâ on bölüğe izin verile. Nöbetçi olmıyan bölüklerin neferâtı vilâyetlerinde hâne ve meskenlerinde sâkin olup nöbeti gelinceye dek kâr ve kisbi ve zirâat ve hırâsetiyle meşğûl ola. Lâkin âher mahalde ücret ile hizmetkâr olmıya, nöbetçi tertîb olunan iki bölük neferâtı kışlada bir mâh ta'lîm ve taallüm ideler. Nöbetleri tekmîlinde vilâyetlerinde olan bölüklerinden kezâlik sağdan ve soldan diğeri iki bölük dahî kışlaya nöbetçi ta'yîn olunub onların vüsûllerinden evvelki nöbet takımına izin verile. Ve bu veçhile on iki bölük neferâtı sayf ve şitada mâh be mâh ikişer bölük kışlaya gelüb hâzır olmadıkça nöbette olan iki bölüğe izin verimliye. Nöbet vakti birkaç gün velev bir mâh mürûr ider ise dahî nöbete gelecek bölükler gelmedikçe kışlada olanlara izin verilmeyib kışlada hâlî bırakımlıya. Ve on iki bölük tertibi tamam olmayıb nısf-ı orta veyâhut nısf-ı ortadan dahi bölükler noksan olan mahalde beher mâh bir bölüğü nöbetçi ta'yîn ve kışlasına celb ile ta'lîm ve taallüm olunub nöbeti tamam oldukda veçh-i muharrer üzere diğeri bir bölüğü dahî celb ile nöbetçi ta'yîn ve kışlasına celb ile ta'lîm ve taallümden hâlî olmayalar. Ve kışlada mevcûd olan neferât kâide-i ocak üzere

küllîyevm sabah ve ahşâm acemi ta'lîmi ve bazarertesî ve pencşenbe günlerinden zâbitân ve neferât beraber olarak kuru ta'lîm ve on günde ve bazan on beşere günde bir kere ateşlü ta'lîm olunmasına ihtimâm ve dikkat oluna. Ve neferât-ı merkûme onbaşılara ve onbaşılar çavuşlarına vesâir zâbitânına itâat ve inkıyâd üzere olalar. Ve bölük zâbitleri alâ meratibehüm birbirlerine itâat ve inkıyâd merâsimine ihtimâm edib yukarudan aşağı kol ağaları ve mülâzimleri birbirlerine ve bölük başılara vesâir zâbitâna yolları ve erkânlarınca mürâ'âtda kusur etmiyeler. Ve nizâm-ı ocağa haleb gelecek nesne zuhûrunda şurût-ı ocak üzre icrâsına dikkat edib zâbit ve neferden birisi kabâhat ider ise cürmüne göre kışlada haps ve değnek ile darb ideler. Ve eğer töhmeti ziyâde olur ise töhmetine değnek uralar. Kabâhatı olanın töhmeti himâye olunmıya ve kabâhati olmıyan dahî bazı eshâb-ı ağrâzın cebriyle töhmet-i öZR idüb tekdîr etmiyeler. Ve her dürlü tashîh ve tahkîk edüb olu olmaz nesne için neferâtı rencîde etmiyeler ve her ortanın binbaşısı neferâtın zabt ve rabt ve idâresine ve tekdîr ve te'dibine müstakil me'mûr olunmağla nöbet ile kışlada olan ve nöbetden çıkıp kazâ ve kurâlarında olan neferâtın zabt ve rabtı ve ahz ve habsı binbaşılı ma'rifetiyle kışlası tarafından rü'yet oluna. Ve zâbitan ve neferâtdan birinin şer'an istimâ olunacak umûr ve husûsu zuhûr eyledikde yine binbaşısı ma'rifetiyle kışlası tarafından âdem ta'yin ve şer'an mürâfaa olunduktan sonra ol neferin habsı veyâhut te'dibi lâzım gelir ise voyvoda ve mütesellim ve serdâr vesâir ve zâbitan tarafına verilmeyib beher hâl kışlasında habs ile binbaşısı ve zâbitânı ma'rifetiyle şer'an müstahak olduğu te'dibi icrâ oluna. Ve nöbetle kışlaya gelib gitmek ve her bölüğe münâvebe tertîb olunmak mücerred neferât hakkında câri olub zâbitân hakkında münâvebe tertîbi câiz olmamağla büyük küçük zâbitânın cümlesi kışlada mevcût bulunalar. Ve kışlanın kâin olduğu şehir ve kasaba zâbitândan bazılarının kurâ ve

kazâlarında hasbe'l-iktizâ maslahatları olub izin talebinde olurlar ise maslahatlarını rü'yet edüb yine kışlaya gelmek üzere bir ve iki nihayet üç mâhına dek izin tezkeresi yazılıb binbaşı ağalar tarafından temhîr ile izin verile. Zâbitâna tezkeresiz izin verimliye. Üç mâhdan ziyâde izin tezkeresi yazımlıya. Ve nöbete gelecek neferâtın cümlesi kışla nöbetinde tekmîl bulunub birbirlerinin yerlerine vekîl veyahut âher âdem gelmesi ber veçhîle tecvîz olunmıya. Ve her ahşâm kışlada yoklama olub neferâtın tekmîl haberini her gün onbaşılar çavuşlara ve çavuşlar zâbitanına ve kol ağalarına ve binbaşı ağalara ifâde ve tefhîm ideler. Bir neferin noksân ve nâmevcûd olmamasına gayet ihtimam oluna. Kâide-i ocakda ber veçhîle kusûr etmiyeler.

Neferât-ı merkûme me'zûnen vilâyetlerinde buldukları müddette dahî iktizâ eden ulûfeleri verilmek şurût-ı nizâmdan olmağla bâlâda zikr ve beyân olunduğu üzere kışla olan mahâllerde her bölüğe kışla münâvebesi tertîb olunacağına binâen nöbet ile kışlada ta'lim ve taallüm iden bölükler kışla nöbetinde oldukça kemâfi's-sâbık neferâta beşer kuruş ve onbaşılara onar kuruş mâhiye ulûfeleri tevzî' oluna. Nöbetçi olmayub kazâ ve kariyelerinde olan yani hânelerinde olan neferât ve onbaşılara dahî kışlada aldıkları ulûfenin nısfı verile. Velhâsıl kışlada nöbetçi olan bölüklere tamam ve vilayetlerin de olan bölüklere nısf ulûfe verile. Ve nöbet vaktinde hastalık vesâir behâne ile kışlaya gelmiyen nefer ve onbaşı zuhûr ider ise ulûfesi virilmiye. Ve zâbitan dâimâ kışlada mevcûd bulunmak üzere me'mûr olduklarından gayrı nefer misullü kâr ve kisb dahi idemiyecekleri zâhir olmağla zâbitânın ulûfeleri Asitâne misillü virile. Ve zâbitan dahî dâimâ kışlada mevcûd ve hizmetinde mukîm olub hilâf-ı rızâ ve mugâyir-i şurût hareketden ittikâ ve mücânebet ideler. Hasbü'l-maslaha izin tezkeresiyle kazâ ve kariyesine giden zâbitân

izni müddeti kadar işlemiş ulûfesi verile. Bir ve iki nihâyet üç mâhdan ziyâde izin verilmeye. Tezkeresinde dahî izin müddeti tasrîh oluna. Çünkü bölükler münâvebe ile kışlaya gelecek olmalarıyla vilâyetlerinde olan bölüklerine mâh be mâh nisf ulûfe irsâliyle tevzi'inden usret olacağına binâen her bölüğün münâvebesi gelüb kışlaya geldikçe kaç aylık işlemiş nisf ulûfeleri müctemi olumuş ise kışla ulûfesi ile maan gerek neferât ve gerek onbaşların yedlerine teslim ve itâ oluna. Beher sene gerek tamam ve gerek nisf velhâsıl taşrada olan ortalar ve bölükler münâvebe ile Dersâadete gelüb rûz-i Hızırdan Kasım'a kadar ocakda isbât-ı vücûd birle ta'lîm ve taallüm etmeleri muktezâ-i şurût-i nizâmlarından olmağla münâvebe ile bu tarafda ocakların lede'l-vürûd senede bir defa libâsları Âsitanede virile. Ve Kasımda cümlesine izin verilüb taşrada olan kışlalarına veyâhut vilâyetlerine heyet-i mecmûalariyle avdet ideler. Ve taşrada yapılan kışlalarda mevcûd olan zâbitan ve neferâtın beherine yevmiye yarımşar vukiye olarak birer etmek virile. Ve beher gün sabah şorba ve ahşâm yahni ve şorba tabh olunub virile. Cuma gicesi ve Pazartesi gicesi neferât pirinç pilavı bulunmıyan mahallerde bulgur pilavı verile. Ve zâbitândan bir münâsibi vekil-i harc nasb olunub ol vekil-i harc idare eyliye. Binbaşı ve kol ağası dahî nezâret ideler. Telef etmiyeler. Gayet dikkat edeler.

Kışlada mevcûd olan zâbitan ve neferâtdan iktizâsına göre bir mikdâr kola ve kolluğa tâyin olunub münâvebe ile kol ve kolluk ve kapu bekliyeler. Ve kolda ve kollukda olan zâbitân ve neferât ocağın kâide ve erkânına herhalde riâyet iderek kimesneyi rencîde etmeyeler. Neferâtdan çarşu ve pazarda arsızlık ve ehl-i ırza tasallut edenler olur ise kolda ve kollukda olan zâbit ve neferât derhal ol neferi ahz ve kışlaya getirib müstâhak olduğu te'dibi icrâsına dikkat oluna. Hilâfi hareket

olunmıya. Mütessellim ve voyvoda ve serdâr ve âyan taraflarından ahz ve habs ve tercîm ve tekdîr gûne hareket vukûa gelmeyüb binbaşî ağa neferât ve zâbitânın her hâl ve keyfiyetlerine nezâret ve şurût-ı nizâmları icrâsına dikkat ide. Yani kışlada mevcûd olanların ve kazâ ve kariyelerinde sâkin olan neferâtın birini mütessellim ve voyvoda ve kazâ âyanları ve kurâ ihtiyarları vesâir ehl-i örf makûlesi bir gûne tercîm ve ızrâr dâiyesinde olurlar ve hilâf-ı şurût-ı muâfiyet sâlyane taleb ve ahzına cesâret iderler ise derhâl binbaşî ağalar men' ve def'ine mübâderet ve dikkat eyliyeler. Men'ine muktedir olamaz ise o makûlenin te'dibi için keyfiyeti Dersâadete sahîhan tahrîr ideler. Ve eğer voyvoda ve mütessellim ve âyan vesâir zâbitan taraflarından neferât-ı merkûmeye bir gûna rencide ve taaddi vukua gelib men' ve define mübâderet itmezler ve sâhîhan keyfiyeti Dersaadete tahrîrde tekâsül ve iğmaz iderler ise ol vakit binbaşî ve zâbitânı muaheze ve te'dib kılınacakları mukarrer olmağla ona göre muhâfaza-i nizâma gayetle dikkat ideler. Ve kazâ ve kariyesinde olan neferâtdan biri hilâf-ı şer'-i şerif hareket ve ehl-i irza tasallut ve taadiye cesâret ider ise mübâderet ve dikkat olunub mütessellim ve voyvoda ve serdâr vesâir ehl-i örf tarafından ahz ve habs teklifiyle taaddi olunmıya. Lâkin o misullünün te'dibi icrâsında kışlası tarafından dahi bir gûne iğmaz ve tekâsül olunmıya.

Kaldı ki neferât-ı merkûmenin kâffe-i umûr ve husûsları kâide-i ocak üzere kışlası tarafından idâre ve rü'yet olunacağına mebni zümerât-ı sâireden fark ve imtiyazları için he'yet-i mahsûsa ile gezmeleri lâzimedenden ise dahi mez'ûnan kazâ ve kariyelerinde olan neferât ziraat ve hırâsetleriyle meşgûl olacaklarına binâen anlara göre he'yet-i mahsûsalarıyla gezmekte suûbet olcağı zâhir olub ancak nöbetle kışlalarında olan zâbitân ve neferât he'yet-i mahsûsalarıyla gezib tebdîl-i kıyafet

etmiyeler. Kışlada olan zâbitân ve neferâtdan biri âher kıyâfetle görülür ise iktizâsına göre muaheze olunub beher hal he'yet-i mahsûsalariyla gezdirilub ve'l-hasıl işbu şurût-ı nizâm taşralarda olan ortaların kanûnnâme-i hümâyûnlarından olmağla gerek zâbitân ve gerek neferât mücebinece amel ve hareket edib hilâfindan her veçhile hazer ideler.

İşbu ocağa yazılan neferât daimî neferlikte kalmayıb giderek yolu ile zâbit olacaklarına binâen rütbelerine göre maâşları tezâyid kabûl edeceği ve hîn-i me'mûriyetde yararlık ve şecâatı zuhûr idenlere çıraklık ihsân olunub bu makûleler mashâr-ı iltifat kılınacağı ve zâbitân ve neferâtın vilâyetlerinde olan hâne ve emlâkları sâlyâneden ve imdâd-i hâzeriyeden ve avârız-ı divaniyeden dahî muâf ve müsellemler kılınmış olduğu mukaddem neşr olunan evâmîr-i şerifeden cümlesinin malûmu olmağla vakt-i seferde esnâ-i muhârebede mecrûh olup amelden sâkıt olanlar ve vakt-i hazerde hîn-i ta'lim ve taallümde kezâlik mecrûh ve amelden sâkıt olanlar ber-veçhile mahrûm kalmayıb istihkaklarına göre o makûleler ocaklarından başka emek ve hizmeti sebkât ederek ocakda ihtiyâr olanlar dahî mahrûm bırakılmayıb kezâlik tekâüdlük tevcîh ve ihsâniyle mesrûr olacakları mukarrerdir. Bu suretde neferât-ı merkumeden bazıları voyvoda ve âyan vesâir derebeğleri yanlarına varub sekbânlık etmek veyâhut hizmetkâr olmak murâd eder ise kabûl etmiyeler. Ve eğer bu makûle sekbânlık ve hizmetkârlık ideri olur ise haber alındıkta derhâl binbaşı ağa ol neferi ahz ve kışlaya celb idüb hilâf-ı şurût-i ocak hareket eylediği için habs ve te'dîb eyliyeler. Ve o makûle neferi tesahüb dâiyesiyle setr edüb kışlasına irsâl ve teslîmde her kim mümâna'at ve muhâlefet ider ise te'dîbi icrâsiyçün keyfiyeti ocağı tarafına ihbâr ve iş'âr oluna. Ve ol makûle neferâtı binbaşı

ağalar vesâir zâbitân taharri eyleyüb derhâl kışlasına celb ile muaheze ve te'dîbinde kusûr etmiyeler. Ve eğer iğmaz ve tekâsül ederler ise ol vakt binbaşı vesâir zâbitân dahi ocağı tarafından muaheze kılınacakları mukarrer olmağla ana göre neferâtın hâl ve hareketlerini tahdîde kusûr etmeyüb mugâyir-i şurût-i nizâm hareket idenlerin muaheze ve te'dîblerinde tekâsül etmiyeler. Ve taşrada olan kışlaların her birine şurût-ı ocak üzere mehterhâne takımı tertîb ve terfîk olunmağla ocakda olduğu gibi taşrada olan kışlalarında dahî sabah ve ahşam nöbet çalınub kimesne tarafından mümânaat olunmıya.

İşbu kanûnnâme-i hümâyun sûreti Ankara kışlası ortasının binbaşısı yedine i'tâ ve teslîm olunmağla müceb ve muktezâsınca amel ve hareket ve hilâfindan hazer ve mücânebet oluna. Kaldı ki Ankara Sancağı Üsküdar ocağına merbût olunub cemi' umûr ve husûsu mütesellimi marifetiyle idâre ve rü'yet olunması şurût-ı nizâmdan olmak hasebiyle hâlâ Ankara Mütesellimi Kapucubaşı saâdetlü Mes'ud Ağa işbu neferâtın kanûn ve kaide-i ocak üzere zabt ve rabtlarına ve i'mâl ve idârelerine ve icrâ-i şurût-ı nizâmılarına ve bundan böyle bi-tevfiki teâlâ teksîr ve tevfirlerine dahi müstakil memûr olmağla binbaşı ağa vesâir zâbitân herhâlde mütesellim-i mûmâileyh'e mürâcaat ve rey ve irâdesine mütâat ile şurût-ı nizâmın icrasına dikkat edib hilâfî hareket etmiyeler. Ve mütesellim-i mûmaileyh dahi binbaşı ağa vesâir zâbitân ile merâsim-i ittihad ve yekcihetiyle riâyet ve dikkat ederek bi'l-ittifâk şurût-ı nizâmın icrâsına nezâret vesâir mesâlih-i lâzimelerin rü'yet ve tanzîmine ve me'kûlâtıriyçün iktizâ iden zehâyirin vaktiyle cem' ve tedârikine ve bi-avnihi taâlâ bundan böyle teksîr ve tevfirlerine ikdâm ve gayret edüb hilâfî hareket bir vechile tecvîz olunmıya.

Ankara Sancağının askeri şimdilik altı bölük olarak tertîb olunub Kengırı Sancağından müretteb iki bölük dahî bu tarafda Ankara ortasına ilâve ve ilhâk olunmuşdı. Ancak bundan inşâllahü taâlâ Kastamonu ve Kengırı sancaklarının bölükleri teksîr olunub herbirinde başka başka kışlalar binâsı muntazamın olmağla bu sûretde Kastamonu ve Kengırı sancaklarının bölükleri Ankara kışlasına gelib ta'lim ve taallüm eylemelerinde neferât ve zâbitâna usret ve külolduğundan Kastamonu ve Kengırı sancaklarının bölükleri yine kendi vilâyetlerinde aralık aralık meşk ve ta'lîm ve ve taallüm eylemek ve Ankara Sancağının askeri bi-minneti taâlâ bir orta tertibine iblâğ olunub on iki bölük tekmi'l olunmasına Ankara Mütessellimi Ağa vesâir kazâlar âyanları ve vilâyet vücûhları ittifâk ve ittihâd birle ez-dil ve can niyet-i hâlise ile say' ve gayret ideler. Ve şimdilik mevcûd olan Ankara Sancağının askeri işbu kanûnnâme-i hümayûn mücebince Ankara'da binâ ve inşâ olunan kışlaya münâvebe ile tertîb olunub mâh be mâh nöbetçi olan bölükler hizmet-i lâzimelerinde kusûr etmiyeler. Münâvebeleri mahallinde iktizâsına göre tertîb oluna. Ve işbu kanûnnâmenin harf be harf icrâsına tarafından ihtimâma ve dikkat oluna.

Ba Mühr-i el-Hâc İbrahim Reşid Defterdar-i İrâd-ı Cedid

Ankara dışında Kayseri Sancağı mütessellimi Cebbar-zade Süleyman Bey'e, Kayseri Sancağındaki kadılara ve alaybeyine 1802 Eylülünde yazılan fermanla, Levent Çiftliği ve Üsküdar Ocağı askerlerinin sayılarının çoğaltılmasına özen gösterilmesi istenmişti. Kayseri'de yazılan Nizam-ı Cedit askerlerinin barınması amacıyla yapılacak kışla için daha önce keşif yapılmış ve kışlanın yeri belirlenmişti. Bu iş için Karaman Valisi Kadı Abdurrahman Paşa tarafından görevlendirilen

Kayseri Mutesellimi Dıraz-zade seyyit Hacı İsmail Ağa tarafından kışla yapımına 6 Mayıs 1806 tarihinde başlanmıştı.³⁹ Kışlanın yapımı 6 Mayıs 1808 tarihinde tamamlanmıştı.⁴⁰ Bunun dışında yeni ordu için Cebbar-zade Süleyman Paşa'nın mütesellim olduğu bir başka yer olan Çankırı'ya da 1802 Eylülünde bir ferman yollanmıştı. Bu fermanda Cebbar-zade Süleyman Bey'den Levent Çiftliği için talep edilen neferlerin temin edilmesi isteniyordu. Bu emirde, Karaman'daki bütün zeamet ve tımarların Levent Çiftliği ve Üsküdar Ocağına süvari olarak bağlandıkları belirtilmiş, askerlerin yazımı sırasında bazı ayan, mütegalibe zümresinin direnmeleri, eğer bu emre karşı gelenler olursa, alaybeylerinin bunları İstanbul'a bildirmesi de istenmişti. Toplanan askerler de, vergilerden muaf olmakla birlikte istedikleri gibi hareket edemeyecekler, bu bahane ile hayvanlarını tarlada ve diğer dikili yerlerde gezdiremeyeceklerdi.⁴¹ Fermandan sonra Çankırı'da tam mevcutlu bir orta kurulmuş ve kışlası da 1803 yılı içinde hizmete açılmıştır.⁴²

Nizam-ı Cedit için Kadı Abdurrahman Paşa'ya 1804 Ekiminde gönderilen bir fermanda, Üsküdar Ocağına bağlı Yenişehir Sancağından yazılan piyade askerlerinin sayısının bir ortadan fazla olduğu, kalmaları gerekli olan Seydişehir'de Abdurrahman Paşa tarafından inşa olunan kışlanın yakında biteceği, bu yüzden Yenişehir Sancağındaki bir ortanın Seydişehir kışlasına vardığı belirtiliyordu. Ayrıca Niğde Sancağından buraya 300 asker gelmiş olduğu da belirtilenler arasındaydı. Niğde'den gelen askerler için, Niğde kasabasında Eskisaray denilen yere devlet hazinesi tarafından masrafları karşılanmak üzere bir kışla yapılmasının karara

³⁹Y. Özkaya, a.g.m. , 1982, s. 523

⁴⁰S. Çataltepe, a.g.m. , 1999, s. 246

⁴¹Y. Özkaya, a.g.m. , s. 521

⁴²S. Çataltepe, a.g.m. , s. 246

bağlandığı duyuruluyordu. Niğde Sancağının askerleri de bir ortaya yükselip, eğitim ve öğretim yapmaları gerektiğinden Niğde’de zaten bir kışla ihtiyacı doğmuştu.⁴³ Böylece kışla yapılmasına karar verilmiş ancak bittirilip, bitirilmediği konusunda bir bilgiye rastlanılmamıştır. Sadece Üsküdar Ocağı’na eğitim ve öğretim için giden askerlerden oluşan bir orta vardı. Bir diğer Nizam-ı Cedit askeri birliği de Aksaray’da meydana getirilmişti. Büyük bir kışla binası 1805 yılından önce inşa edilmiş ve sonra Aksaray Ortası burada kurulmuştu.⁴⁴

Bir kışla binası da Sivas’ta yapılmıştı. Ortası da oluşturulan kışlanın inşa tarihi konusunda kesin bir bilgi yoktur. Kırşehir’de de bir orta kurulmuştu. Ortanın kalacağı kışla inşası ise 1805 yılında tamamlanmıştır. Bir diğer orta da Seydişehir’de meydana getirilip, 700 kişiyi alabilecek bir kışla inşa edilmişti. Kışlanın yapımı 1804 yılı Ekiminde tamamlandı. Bu ortanın kuvvetli bir süvari birliği de bulunmaktaydı.⁴⁵

1.2.2. Karadeniz’de ki Nizam-ı Cedit örgütlenmeleri:

Karadeniz’de ki ortalarından birisi Çorum’da meydana getirilmiştir. Çorum Ortasının barınacağı kışlanın 1806 yılı içerisinde mevcudiyeti bilinmekle birlikte, kesin olarak bitim tarihi belli değildir. Bu bölgedeki bir diğer Nizam-ı Cedit kışlası da Bolu’da açılmıştı. Bolu’nun önde gelenleri ile yapılan görüşmelerden sonra, tahmini bir gider ortaya çıkmıştı. Bu konuda bir emr-i alî çıkarılması istenmiş ve mimar halifesi, mühendishane baş mülazımı Bolu’ya gönderilmişti. Bolu Voyvodası yazdığı yazıda, kışlanın masraflarını 46.409 kuruş olarak göstermişti. Kışlanın

⁴³Y. Özkaya, a.g.m. 1982, s.523

⁴⁴S. Çataltepe, a.g.m. , 1999, s. 246

⁴⁵S. Çataltepe, a.g.m, s. 246

yapımına başlanmış, kış mevsimine kadar ne kadarının bitirilebileceği İstanbul'a arz edilmişti. Bolu bölgesinin tanınmış ve güvenilir bir ileri geleni de binbaşı olarak atanmıştı. Mimar halifesi ve mülazım da kışa kadar Bolu'da bulunacaklardı. Maaş ve binbaşılık konuları Bolu Voyvodası Hacı İbrahim tarafından çözümlenecek olup, bu konularda Bolu'ya bir emr-i alî de gönderilmişti.⁴⁶ Böylece Bolu'da da bir kışla yapıp bir orta meydana getirilmişti. Bu ortanın birinci ve altıncı bölükleri Bolu Ortası sağ kolunu, yedinci ve on ikinci bölüklerde Viranşehir adıyla Bolu Ortası sol kolunu oluşturuyordu. Bu orta bütün teşkilatın etkisiz hale getirilmesiyle ortadan kaldırılmıştır.⁴⁷

Kastamonu'da bir orta kurulduktan sonra kışla binası 12 Mayıs 1805 tarihinde bitirilmiştir. Ayrıca Amasya'da da bir orta kurulması için çalışmalar başlamıştı. Ne var ki burada ortanın yerleşip, eğitim ve öğretim göreceği bir kışlanın inşa edilip edilmediği konusunda herhangi bir bilgi bulunamamıştır.⁴⁸

1.2.3. Ege Bölgesindeki Nizam-ı Cedit örgütlenmeleri:

Bu bölgede sancak merkezi olan Muğla'da Menteşe Ortası meydana getirilmiştir. Oluşturulan Orta'nın kışlası Muğla'nın yakınlarında 1805 yılında inşa edilmiştir. Kışla yapıldıktan sonra orta buraya yerleştirilmiştir. Yine Ege bölgesinde Aydın'da bir ortanın kurulduğu bilinmektedir. Bununla birlikte ortanın barınacağı ve eğitim-öğretim yapacağı kışlanın ise inşa edilip edilmediği belli değildir. Ege'de ki

⁴⁶Y. Özkaya, a.g.m. ,1982, s. 527

⁴⁷S. Çataltepe, a.g.m. , 1999, s. 245

⁴⁸S. Çataltepe a.g.m. , s. 246

bir diğerk oluşturulan orta ise Kütahya Ortası idi. Ortanın kışlası 1803 yılı içinde Kütahya'da inşa edilmiştir.⁴⁹

1.2.4. Akdeniz Bölgesindeki Nizam-ı Cedit örgütlenmeleri:

Üsküdar Ocağına bağlı olan İçel Sancağında İçel Mutasarrıfı, yarım orta takımı olarak 600 piyade düzenlemekle görevlendirilmişti. Bu vazife için bir hatt-ı hümayun ile bir emr-i alî çıkarılmıştı. Çıkarılan emir İçel Valisi Ahmet tarafından İçel'in on iki kazasına yollanmıştı. İçel Mutasarrıfı Ahmet Paşa 16 Mayıs 1806 da sadarete yolladığı yazıda yeni asker yazımı ile ilgili fermanın okunarak, şenlikler yapıldığını ve bir kışla yapılacağını açıklamıştı. Ancak bu emre İçel kazalarının dokuzunun uymasına karşın, Mamuriye, Selendi, Karataş kazaları başkentin buyruklarına uymamıştı. İtaat eden kazalar kefile bağlanmıştı. Bu kazalar Mut, Gülnar, Sinanlı, Silifke, Zenye, Sarıkavak, Ermenak, ve nevâhi-i Ermenak idi.⁵⁰ Nihayetinde kışla binası için Kalender iskelesi çevresi seçilmişti.⁵¹ Kışlanın bitirilip bitirilmediğine dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Akdeniz'de ki bir diğerk orta olan Hamit Ortası Isparta ve çevresinde teşkil edilmiş olup, Orta'daki askerlerin sayısı yarım ortayı oluşturacak seviyeye bile ulaşamamıştır. Ayrıca kışla hakkında bilgiler mevcut değildir.

⁴⁹S. Çataltepe, a.g.m. , 1999 s. 246

⁵⁰Y. Özkaya, a.g.m. , 1982, s. 528

⁵¹S. Çataltepe, a.g.m. , s. 246

1.3. Karaman Eyaletinde Nizam-ı Cedit Ortalarının Kurulması

Kadı Abdurrahman Paşa Karaman Valisi olmadan hemen önce burada Nizam-ı Cedit için asker toplanmaya başlanmıştı. Merkezden Karaman'a 1802 yılında yazılan bir fermanda, bir takım sancaklardan daha evvelden yazılan askerlerin ocağa bağlanması, bu askerlerin vergi ödeme zorunluluğundan kurtarılması, ayrıca savaş sırasında yazılan bu askerlerin ocaktaki askerlerle birlikte kullanılacakları buyrulmuştu. Bunlarla birlikte Kütahya ve Karaman'daki eşkinici tımar ve zeametlerin yevmiyeli piyade askeri olarak alaybeyi bayrağı altında bulunmaları istenmiş, Üsküdar ocağına gelinceye kadar ayda beş kuruş almaları ve bir asker olarak işe yaramayacak kişilerin birliklere yazılmamaları emredilmişti.⁵² Ayrıca 1803 Ocağının sonlarında Karaman Eyaleti bir hatt-ı hümayunla vezir Osman Paşa'ya verilip, asker yazması istenmişti.⁵³ 29 Mayıs 1803 tarihli bir buyruldu ile Konya Sancağı Alaybeyi bayrağı altında 170 ve daha fazla nefer yazılıp düzenlenecekti.⁵⁴ Karaman Valisi Abdurrahman Paşa'ya⁵⁵ ise Karaman'daki tımar ve zeametlerden toplanan askerlerin bahar ayında Üsküdar Ocağına getirilmesi buyrulmuştu.⁵⁶

Kadı Abdurrahman Paşa 25 Ağustos 1803 tarihinde Karaman eyaletine vali olarak tayin edilmişti.⁵⁷ Vali olduktan sonra hükümet tarafından Kadı Abdurrahman

⁵²Karaman Şr. Sc. No: 334, s. 41

⁵³Karaman Şr. Sc. No: 334, s. 42

⁵⁴Karaman Şr. Sc. No: 334, s. 48

⁵⁵Burada bahsedilen Abdurrahman Paşa, Kadı Abdurrahman Paşa değildir. Kadı Abdurrahman Paşa'nın valiliğinden hemen önce burada Seyyit Abdurrahman Paşa adında bir başka vali bulunmaktaydı. Bkz. İsmail Hakkı.Uzunçarşılı, "Nizam-ı Cedit Ricalinden Kadı Abdurrahman Paşa", **Bellekten**, Ankara, 1971, C. XXXV, S. 138, s. 254

⁵⁶Karaman Şr. Sc. No: 334, s.52

⁵⁷İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 254

Paşa'ya eyalet ve kasabaların eğitim ve öğretim için çıkarabileceği piyade askeri miktarını sorulmuştu. Kadı Abdurrahman Paşa ise hükümete şu cevabı göndermişti.⁵⁸

Konya ve bağlı olan kazaları	1000 piyade
Niğde sancağı	1000 ”
Kayseri eyaleti	2000 ”
Ankara	2000 ”
Hamideli'ne bağlı Yalvaç ve Karaağaç	200 ”
Alâiye	800 ”
Karaman	150 ”
Kasaba	150 ”

Bununla birlikte Kadı Paşa 1802 yılından başlayarak Anadolu'nun her yanında Nizam-ı Cedit için asker toplama sistemi geliştirmişti. Her bir eyalet ve kaza memur ve ayanları belirli sayıda askeri Üsküdar'a yeni ordu için eğitime göndereceklerdi.⁵⁹

Karaman'da Nizam-ı Cedit için herhangi bir kışlanın yapılıp yapılmadığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak 1806 yılına gelindiğinde Karaman ortasının asker sayısı 1300 kişiye vardığı bilinmektedir. Tam bir ortanın asker sayısının 1600 kişi olması gerektiğine göre, 1300 kişi ile hedeflenen sayıya yaklaşıldığı anlaşılmaktadır.⁶⁰

⁵⁸Bknz. E. Z. Karal, a.g.e. , 1988, s. 53, E. Z. Karal burada arşiv belgelerine dayanarak bilgi vermiştir.

⁵⁹S. J. Shaw, Between a.g.e, 1971 s. 132

⁶⁰S. Çataltepe, a.g.m. , 1999, s. 246

II. BÖLÜM

KADI ABDURRAHMAN PAŞA’NIN DEVLET HİZMETİNE GİRİŞİ

2.1. Kadı Abdurrahman Paşa’nın Ailesi ve Alanya Mutasarrıfı Oluşu

Kadı Abdurrahman Paşa ve ailesi Alaiye Sancağı içinde kalan İbradı kökenlidir. Kadı Paşa’nın büyük babası, babası ve kardeşi gibi kendisi de Kadılık görevinde bulunmuştur. Kadılıktan Beylerbeyliğine ve vezirliğe geçtiği için Kadılık unvanını hep taşımıştır.

Kadı Abdurrahman Paşa Minkari Zade Oruç Ali Efendi’nin dördüncü nesil torunu olup babasının adı Şeyh Mehmet’tir. Abdurrahman Paşa’nın kesin doğum tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ancak babasının 1761 yılında öldüğü bilindiğine göre bu tarihten evvel doğduğu anlaşılmaktadır.⁶¹

Daha sonraları III. Selim’in en güvendiği adamı olan Abdurrahman Paşa’nın tarih sahnesine çıkışı ilginç bir şekilde devlet aleyhine bir olayla olmuştur. Merkezi otoritedeki boşluktan yararlanarak Alanya’yı nüfuzu altına almak amacıyla Abdurrahman kardeşi Bahri Bey, dayısı Bektaş Ağa ve Yahya oğlu Mustafa ile birlikte etrafına topladığı sekiz yüz kadar adamla harekete geçeceği haber alınmış ve 1795 yılında yakalanarak Konya’ya sürgün edilmiştir.⁶² Ancak o tarihte Alanya Sancak beyi olan Paşa’nın, Abdurrahman ve yanındakiler hakkında alınan haberin

⁶¹İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 250, Ayrıca bu konuda Muzaffer Erdoğan Konya dergisinde yazdığı Kadı Abdurrahman Paşa ve İcraatı adlı makalesinde Kadı Abdurrahman Paşa’nın hicri 1160 miladi 1747 tarihlerine doğru doğduğunu belirtmektedir. Bknz. Muzaffer Erdoğan, “*Kadı Abdurrahman Paşa ve İcraat*”ı, **Konya**, 1944, S. 67-68, s. 27-32

⁶²İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 250

gerçeği yansıtmadığını Dersaadet'e arz etmesi üzerine Eylül 1796 tarihinde Abdurrahman Efendi İbradı ayanı olmuştur.⁶³

İbradı ayanı olduktan sonra Kadı olan Abdurrahman Efendi III. Selim'in dikkatini, amcası olan Seyyit Ali Efendi'nin başına gelen bir olayın üzerine gitmesiyle çekmiştir; Seyyit Ali Efendi, Abdurrahman Efendi Kayseri Kadılığı görevini yürütürken Kapıcıbaşı rütbesiyle Bozkır ve Bereketli maden Eminliklerinde bulunuyordu. Bu esnada Bozkır kazası ayanı Muhiddin Ağa o bölgede kendi halinde olmayıp serbestlik kazanma amacıyla başına biraz adam toplayıp zorbaca hareket edip, maden-i hümayunun işlevinin yitirilmesine ve memleket düzeninin bozulmasına sebep oluyordu. Bu durum üzerine hükümet Muhiddin Ağa'nın yakalanıp Kıbrıs'ta Magosa'ya kal'abend edilmesini emretmişti. Emrin icrası ve cezanın infazı yerine getirilemediği için Bozkır ve Bereketli madenleri emini Seyyit Ali marifetiyle Muhiddin Ağa'nın cezası verilmiş, Seyyit Ali, Muhiddin Ağa'yı öldürmüştü.⁶⁴

Bir süre sonra Muhiddin Ağa'nın kardeşi Altı Parmak Halim ve Müteveffa Bozkır şeyhinin Bölükbaşlarından Nakiboğlu Abdurrahman ve Mehmet ve diğer Mehmet ve Ali Alemdar etraflarına bin nefer miktarı adam toplayıp maden-i hümayunu basıp maden emini Seyyit Ali'yi konağında sıkıştırıp ve kuşatıp, kendisini, kardeşini ve adamlarından önemli bir kısmını katledip, bütün mal, eşya ve mücevherlerini yağma edip, saray tabir olunan konağı yakmışlardı.⁶⁵

⁶³B. O. A, mektum mühimme defteri No. 3, s. 21

⁶⁴B. O. A, mektum mühimme defteri, No. 4, s. 12

⁶⁵B. O. A, mektum mühimme defteri, No. 4, s. 12

Abdurrahman Efendi bu durumu haber aldığıında Kayseri kadılığı görevinden istifa etmiş ve yönetime başvurarak eğer izin verilirse bu olaya ön ayak olanları yakalayıp cezalarını vereceğini bildirmişti. Ardından Bozkır'a yakın olan Seydişehir'e gelerek İstanbul'dan gelecek buyruğu beklemeye başlamıştı.⁶⁶

Meydana gelen olaylar devletin merkezi tarafından öğrenilir öğrenilmez Ağustos 1801 tarihinde Alanya Sancağı mutasarrıfı Mirmiran İbrahim Paşa'ya suçluların yakalanması için ferman yollanmıştı. Ayrıca yollanan fermanla İbrahim Paşa'ya bu işte yardımcı olması için Manavgat Ayanı Doğan Zade Emin Ağa ile Kadı Abdurrahman Efendi görevlendirilmiş, Kadı Abdurrahman Efendi amcası Seyyit Ali Efendi yerine Bozkır Maden Eminliğine tayin edilmişti.⁶⁷

Hükümet'ten istediği görevi alan Kadı Abdurrahman Efendi ferman kendisine ulaşır ulaşmaz işe koyuldu. Beyşehir ve Seydişehir kazalarının ileri gelenlerinden yardım alan Kadı Abdurrahman Efendi, 500-600 kişiden oluşan bir kuvvetle Baş Karaviran bölgesinde içlerinde amcasının katilleri de bulunan bir grupla çatışmaya girdi. Aşağı yukarı bir tam gün süren çatışmada Kadı Abdurrahman Efendi düşmanlarını ve memleket asilerini yenmeyi başardı. İsyancıların lideri olan Altıparmak Halim Bozkır halkından yüz kadar esir ve altmış kadar ölü vermiş ardında da kıyafetini değiştirerek Karaman Valisinin yanına, Nakiboğlu Abdurrahman ile Mehmet ve Ali Alemdar ve diğer Mehmet, Hadim Müftüsüne sığınmışlardır.⁶⁸

⁶⁶İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 251, İbrahim Hakkı Konyalı, **Alanya (Alaiyye)**, İstanbul, 1946, s. 429

⁶⁷B. O. A, mektum mühimme defteri, No. 4, s. 12

⁶⁸İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 252

Kadı Abdurrahman Efendi'nin elde ettiği başarıyı İstanbul'a bildirmesi üzerine hükümet Karaman Valisi Alaaddin Paşa ve Hadım Müftüsünden 1801 Eylülünde yanlarına sığınan isyancıları teslim etmelerini istemişti. Böylece 5 Ekim 1801 tarihinde, yakalanan isyancılardan Nakiboğlu Abdurrahman, Ahmet, Benli Hasan, Çakal Ahmet ve Hüseyin öldürölmüş ayrıca onlara yardımcı olan Bozkır sakinleri de nezre bağlanmıştır.⁶⁹

Kireli ve Seydişehir Seyyid Ali Efendinin Maden eminiği döneminde Bozkır madeninden ayrılıp, Üsküdar Ocağına bağlanıp ve halkı da vergilerden muaf tutulduğu gibi Kadı Abdurrahman Efendi Maden Emini olunca aynı ferman kendisine de gönderilmiş, yeni Maden Emini buraların eşraf ve ayanını sancak merkezi olan Beyşehir'e toplayarak fermanı okutmuş ve halkın gösterdiği miktar olan üç yüz nefer namzet alınmasına karar verilmişti.⁷⁰

Nizam-ı Cedit askerinin Anadolu'da yayılması için çabalayan III. Selim Beyşehir, Alanya ve Karaman eyaletlerinde de bu amaç için asker toplanmasını ve barındırılmasını istiyordu. Anadolu ve Karaman eyaletlerine yollanan fermanlarla buralarda asker toplanması için adımlar atılmıştı. Ayrıca hükümet Beyşehir ve Alanya sancaklarında oluşturulacak örgütlenme ile ilgili Kadı Abdurrahman Efendi'den yararlanmak istemişti. Bunun için 2 Ocak 1802'de Alanya Sancağı Mutasarrıfı İbrahim Paşa Alanya'dan alınıp Kırşehir Mutasarrıflığı görevine atanmış, Kadı Abdurrahman Efendi de Rumeli Beylerbeyi rütbesiyle Alanya Mutasarrıfı olmuş, bununla birlikte Bozkır Maden Eminiği ile Beyşehir Sancağı üzerinde

⁶⁹B. O. A, mektum mühimme defteri, No. 4, s. 18

⁷⁰B. O. A, mektum mühimme defteri, No. 220, s.23

bırakılmıştı.⁷¹ Buralarda Nizam-ı Cedit için Üsküdar ve Levent Çiftliği ocaklarına asker yazma vazifesi için başbuğ olarak görevlendirilmiştir.⁷²

Beylerbeyi rütbesiyle paşalık unvanını alan Kadı Abdurrahman, bundan böyle artık Kadı Abdurrahman Paşa olarak anılmaya başlanmıştır. Hükümet tarafından 1802 yılında Kadı Abdurrahman Paşa'ya Alanya'nın verilmesiyle birlikte kendisine Bozkır'da oturması ve Alanya'yı da mütesellim aracılığı ile yönetmesi emredilmişti.⁷³

Kadı Abdurrahman Paşa görevli bulunduğu bölgelerde III. Selim tarafından kendine verilen asker toplama vazifesini süratle ve büyük bir kararlılıkla yerine getirmişti. Verilen emri yerine getirmedeki iradesi merkezdeki Nizam-ı Cedit taraftarlarının ve Sultan III. Selim'in gözünden kaçmıyordu. Padişah, Kadı Paşa'dan Anadolu'da büyük bir eyalet olan ve içinde, atanan valilere görev yaptırmayan derebeyi benzeri aileler barındıran Karaman'da da Nizam-ı Cedit teşkilatını kurmasını istemişti.

2.2. Kadı Abdurrahman Paşa'nın Karaman Valiliği ve Konya İsyanı

Karaman eyaleti Anadolu'da merkezin gücünün pek hissedilmediği, yönetilmesi zor bir eyaletti. Buradaki derebeyi kökenli aileler hem Karaman halkını hem de devlet tarafından eyaleti idare etmesi için görevlendirilen Vali'yi baskı altında tutmayı başarıyorlardı. Özellikle de eski bir aileden olan Candar Oğlu Seyyit

⁷¹B. O. A, mektum mühimme defteri, No. 217. s. 79

⁷²İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 253

⁷³B. O. A, mektum mühimme defteri, No. 220, s. 24

Ebubekir Ağa, Dereli Mehmet ve Kabakkızı oğlu Mehmet isimli şahıslar yeniçerilerle ittifak yaparak atanan valilere kendi istedikleri şekilde kararlar aldırıyorlardı.⁷⁴

Kadı Abdurrahman Paşa'nın daha evvelden Bozkır bölgesinde çıkan ve amcasının ölümüne sebep olan isyanı bastırışındaki kararlılığı ve başarısı III. Selim'in dikkatini çekmiş olmalı ki bu bölgede derebeyi kökenli aileleri baskı altına alıp devletin otoritesini kabul ettirmesi, ayrıca Karaman'da Nizam-ı Cedid örgütlenmesini daha da kuvvetlendirmesi için Alanya Sancağı ile Bozkır Maden Eminliği de üzerinde kalmak üzere 25 Ağustos 1803'de Kadı Abdurrahman Paşa'yı Karaman Valiliği ile görevlendirmiştir.⁷⁵

Karaman Eyaletine atandıktan sonra Kadı Abdurrahman Paşa görev yerine hemen gitmemiş damadı Şakir Efendiyi bu bölgeye mütesellim olarak kendisi gelinceye kadar idare etmek üzere Karaman'a tayin etmiştir.⁷⁶ Bundan bir süre sonra Kadı Abdurrahman Paşa'ya sadrazam Yusuf Ziya Paşa'dan yollanan bir yazıda, Paşa'nın Rumeli'ye o sıralar devletin başına büyük sıkıntılar açan dağlı ayaklanmalarını bastırmak üzere gönderileceği fakat bunun gizli tutulması gerektiği bildirilmişti. Abdurrahman Paşa ise emre uyacağını merkeze bildirmişti. Yaklaşık bir ay sonra 30 Kasım 1803'te Kadı Abdurrahman Paşa'ya Akşehir Sancağı verilmiştir.⁷⁷

⁷⁴İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 253

⁷⁵İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 254

⁷⁶İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m, s. 254

⁷⁷B. O. A, Cevdet tasnifi dahiliye vesikalari, No. 11844

Kendisi yerine mütesellim olarak Şakir Efendi'yi Karaman'a yollayan Kadı Paşa bir süre sonra görev yerine gitmek üzere harekete geçmişti. Ancak Kadı Paşa daha Konya'da naib iken vücut ve erkân-ı beldenin bazılarının düşmanlığını kazanmıştı.⁷⁸ Ayrıca Bozkır'da asilere karşı yaptığı sert müdahalesi duyulmuş ve Nizam-ı Cedit örgütlemesini genişleteceği haberi alınmıştı. Bunun sonucunda Konya ayanından Candaroğlu Ebubekir Ağa Karaman'da bulunan yeniçerileri ve Konya Mevlevi şeyhi İsmail Çelebi'yi de arkasına alarak Kadı Paşa'yı Konya'ya sokmamayı planlamıştı.⁷⁹

Şehre girmeden önce Kadı Abdurrahman Paşa adamlarıyla birlikte Konya'ya birkaç saat mesafedeki Çayır bağları denilen mahale gelmiş ve buraya barınacakları çadırları kurarak yerleşmiştir.⁸⁰ Ardından da Konya Valiliği fermanını okutmak üzere fermanı Divan kâtibi ile şehre göndermiştir.⁸¹

Ferman okunmak üzere Konya'ya geldiğinde Candaroğlu Seyyit Ebubekir ve yanındakiler Abdurrahman Paşa'nın oraya Üsküdar Ocağına asker yazmak için geldiğini söyleyerek Konya'nın ahalisinin bir kısmını da ayaklandırmış, yeni valiyi karşılamak isteyenleri de tehdit ederek bundan vazgeçirmiştir.⁸²

Konya'ya yakın mesafede bulunan Kadı Abdurrahman Paşa kendisini şehre sokmamak için başlatılan ayaklanmayı haber almıştı. Kadı Abdurrahman Paşa güç kullanmadan önce kan dökülmesini engellemek için Konya ahalisini nasihatlerde

⁷⁸Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, 1309, C. 9, s. 48

⁷⁹İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 254

⁸⁰Cevdet Paşa, a.g.e. , s. 48

⁸¹İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 255

⁸²İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 255

bulunarak yatıştırmak istemişti. Ancak kış mevsiminde bulunulduğundan çadırlarda uzun süre kalınamıyordu. Bunun üzerine Kadı Abdurrahman Paşa hemen cesur ve gözü pek adamlarından 200 kadarını seçerek bir gece saat beş sularında kale kapısından girmiş, hükümet konağına varıncaya dek isyancılardan üzerine kurşun yağdırılmış ve elli kadar adamı ölmüş ise de kendisine kurşun isabet etmeyerek geri kalan adamlarıyla hükümet konağına varabilmişti.⁸³

Olaylar ilk etapta yatışınca Kadı Abdurrahman Paşa vilayet kadısı, müftü ve o bölgenin eşrafını davet ederek Bostancı Ocağına asker toplamak için görevlendirildiğini, kimseyle herhangi bir düşmanlığı olmadığını bildirmişti. Buna rağmen Konya'da olaylar durulmamıştı. Şehrin ileri gelenleri Abdurrahman Paşa'nın yanında olan askerlerin yeterli olduğunu belirterek şehrin dışındaki adamların memleketlerini gönderilmelerini istemişti. Ancak Kadı Abdurrahman Paşa bu isteği geri çevirmiş kapı halkını dağıtmamıştı. Bunun üzerine isyancılar Kadı Paşa'nın bazı adamlarını öldürmüşler ve konağına saldırmışlardı. Çıkan çatışmada, Kadı Abdurrahman Paşa elinde bulunan kuvvetle daha fazla dayanamayacağını anladığı için şehrin dışına çıkmak zorunda kalmıştı.⁸⁴

Var olan durumu Kadı Paşa, hükümete biraz geçte olsa bildirmişti. Hükümet de Konya kentinin ileri gelenlerine yazdığı fermanlarla valinin şehre alınmasını istemişti. Ancak o dönemlerde sık sık görüldüğü üzere isyancılar hükümeti dinlememişlerdi. Kadı Abdurrahman Paşa'yı şehre sokmamak için direnen Konya'nın ayan ve eşrafı Karaman eyaleti civarlarında adı duyulmuş bir isyancı olan

⁸³Cevdet Paşa, a.g.e. , 1309, s. 48

⁸⁴İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 256

Deli Başı İsmail'den, Sivrihisar voyvodası Yazıcı İbrahim'den ve Deli Bekir isimli şahıslardan da yardım alıyordu.⁸⁵

İsyancılar her ne kadar amaçlarında kararlı gözükseler de III. Selim hem kendi otoritesinin sarsılmaması için hem de esasında bu isyan, içinde yeniçerilerinde bulunduğu talimli asker yetiştirme politikalarına bir direniş hareketi olduğu için Kadı Abdurrahman Paşa'nın bir an önce Konya'ya girip Karaman Valiliği görevini icra etmesini istiyordu. Ancak kış mevsiminde bulunulduğundan Kadı Paşa Konya'ya geniş kapsamlı bir askeri harekât yapıp şehre hakim olamıyordu. Kadı Paşa birliklerini Konya'ya üç buçuk saat uzaklıkta olan Başere köyünde tutuyordu. Abdurrahman Paşa'nın Başere köyünü seçmesinin sebebi buraya kendi yönetimi altındaki Beyşehir deposundan kolaylıkla yiyecek ve içecek sağlayabiliyordu.⁸⁶

Rumeli bölgesinde dağlı isyanlarının üzerine gitme görevi kendisini bekleyen Kadı Abdurrahman Paşa, nihayetinde Konya'da ki isyanın eğer yardım gelmezse hemen bastıramayacağını anlamıştı. Bunun için Bozok Sancağı mutasarrıfı Cebbarzade Süleyman Bey'in iki bin süvarilik bir güç ile kendisine yardım etmesini talep etmişti.⁸⁷

Bu yardım talebi üzerine hükümet Cebbarzade Süleyman Bey'e 1804 yılında “*şiraze-i nizam-ı memleketin istihsali*” için Kadı Abdurrahman Paşa'ya yardım etmesini isteyen bir ferman göndermişti.⁸⁸ Yine aynı tarihlerde Beyşehir, Akşehir,

⁸⁵İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 257

⁸⁶İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 258

⁸⁷İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 258

⁸⁸B. O. A, Cevdet tasnifi dahiliye vesikaları, No. 1904

Aksaray, Kayseriye, Niğde, Kırşehir Sancaklarına Kadı Paşa'ya yardım edilmesi için fermanlar yollanmıştı.⁸⁹

Hükümetten gelen emirler üzerine Kadı Abdurrahman Paşa'ya ilave kuvvetler gelmişti. Anadolu'da önemli bir nüfuzu bulunan ve güçlü ayanlardan olan Cebbarzade Süleyman Paşa'nın Kadı Abdurrahman Paşa'ya yardım etmesi isyancılardan gözünü korkutmuştu. Kadı Abdurrahman Paşa'nın daha fazla şehre sokulmaması halinde Konya etrafındaki sancaklardan gelen yardımla birlikte durumlarının iyice zorlaşacağını anlayan isyancılar başkaldırı hareketini sonlandırmaya karar verdiler. 1804 yılı sonlarında Kadı Paşa görev yerine girmeyi başarabilmişti. İsyancıların liderlerinden Candaroğlu Seyyit Ebubekir Kadı Paşa'yı etkisiz hale getirmek için son bir saldırı daha düzenlemiş ancak başarılı olamayarak yaralı bir halde kaçmak zorunda kalmıştı.⁹⁰

Şehre giren Kadı Paşa ayaklanmayı kışkırtan birkaç kişiyi kaçamadan yakalayıp, öldürmüştür. Bazı isyancılar ise yakalanamamış ve kaçmayı başarmışlardı. Karışıklığı giderip yönetimi ele alan vali kaçan isyancıları hariç Konya ahalisi ile bir sorunu olmadığını ilan edip süratle Nizam-ı Cedid örgütlenmesini genişletme işine yönelmişti.⁹¹

⁸⁹B. O. A, Cevdet tasnifi dahiliye vesikaları, No. 13526

⁹⁰İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 260

⁹¹İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 260

2.3. Kadı Abdurrahman Paşa'nın Rumeli Bölgesine Görevlendirilmesi

Çağdaşlaşma taraftarları ve III. Selim Nizam-ı Cedid ordusunu İstanbul ve çevresinde yerleştirdikten sonra önce Anadolu'ya en sonunda da Rumeli bölgesine yaymak istiyorlardı. İlk iki hedef kısmen başarılmış, yeni ordu başkentte ve Anadolu'da eksikleri olmasına rağmen kurulup, genişletilmişti. Sıra Rumeli'ye gelmişti. Ancak bu bölgede işler daha zor olacaktı. Rumeli bu zamanda Osmanlı tarihinde “*dağlı isyanları*” adı ile anılan ayaklanmalarla çalkalanıyordu.

Yine Osmanlı tarihinde “*dağlı eşkıyası*” olarak anılan isyancıların başkaldırı hareketleri Çatalca'ya yakın yerlere kadar genişlemişti.⁹² İsyancıların bu kadar etkili olmasının sebepleri arasında, Osmanlı Devleti'nin o zamanlarda bunlarla baş edebilecek bir ordusunun olmamasının yanı sıra devletin kuruluşundan beri var olan ve taşrada özellikle 18. yüzyıldan sonra oldukça güçlenen ayanların dağlı isyancılarına gizliden gizliye arka çıkmaları bulunmaktaydı.

Bütün bunlarla birlikte o sıralarda çıkan Sırp isyanı devleti oldukça zor bir duruma düşürmüştü. Dönemin Rumeli valisi İbrahim Paşa, Sırp ve dağlı isyanlarını bastırmada başarı gösteremiyordu. III. Selim bu şartlar altında Kadı Abdurrahman Paşa'nın hizmetlerinden Rumeli'de yararlanma yoluna gitti. Kadı Abdurrahman Paşa'yı Rumeli'ye göndermekle, Nizam-ı Cedid'i, Rumeli'de uygulamayı da tasarlamaktaydı.⁹³

⁹² İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 262

⁹³Y. Özkaya, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Dağlı İsyancıları (1791-1808)**, , Ankara, 1983, s. 98

Yukarıda da belirtildiği üzere ilk başlarda İstanbul'a uzak olan dağlı isyanları yavaş yavaş Çatalca ve Edirne civarlarına sarkma eğilimi gösterince başkentteki yönetim bu durumdan huzursuz olmaya başlamıştı. İsyanın başkente daha da yakınlaşmasına göz yumulamazdı. Hükümet Kadı Abdurrahman Paşa'ya talimli Asakir-i Şâhâne başbuğu unvanı vererek dağlı isyanını bastırmakla görevlendirmiş ve Karaman Valiliğinin üzerinde kalacağını bildiren bir de ferman gönderip, süratle hareket etmesini buyurmuştur.⁹⁴

Dağlı asilerinin liderleri zaman içinde değişikliklere uğrasa da Kadı Paşa Rumeli'ye geçtiğinde onu en çok uğraştıracak isyancılar Deli Kadri ile Kara Feyzi isimli şahıslardı.⁹⁵ Ayrıca dağlı isyancılarına zaman zaman destek verip bazen de direk kendileri ayaklanan Rumeli ayanları, Rusçuk ayanı Tirsinikli oğlu İsmail Ağa, Vidin ve civarındaki güçlü ayan Pazvantoğlu Osman ve Gümülcine ayanı Tokatcıklı Süleyman dikkat edilmesi gereken kimselerdi.

Kendi yerine Karaman Valiliğine bir mütesellim atayan Kadı Abdurrahman Paşa emri altındaki adamlarıyla 1804 Haziranında Üsküdar'a gelmişti. Yaklaşık bir hafta kadar İstanbul'da kalan Kadı Paşa burada emrine verilen Nizam-ı Cedit askerleriyle Davutpaşa'ya geçmiş ve bir sürede burada konaklamıştır. 1804 Temmuzunda Küçükçekmece'ye girmiş ve hemen ardından Çorlu'ya ulaşmış, burada bulunan Nizam-ı Cedit askerlerini de kontrolü altına almıştır. Kadı Abdurrahman Paşa buradaki bulunan askerleri aldıktan sonra Malkara'da bulunan isyancıların üzerine yürümüş ve Rumeli'de ilk kez dağlı asilerle karşı karşıya gelmişti. İsyancılar

⁹⁴İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 262

⁹⁵İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 262

Malkara civarındaki Bulgar köyünü siper ve hendeklerle tahkim etmiş ve Kadı Paşa önderliğindeki Nizam-ı Cedit güçlerine önce karşı koymayı başarabilmişlerse de sonra birkaç yüz ölü verdikten sonra Balkan taraflarına kaçmak zorunda kalmışlardı.⁹⁶ Kaçan asiler bir süre Rumeli Valisi tarafından takip edilseler de yakalanamamışlardır.

Devleti çok uğraştıran ve Seyyid Mustafa'nın yazdığı risalesinde “*bunlara cihânda bir asker mukabil olamaz*” dediği⁹⁷ dağlı isyancılarını Kadı Paşa'nın mağlup etmesi devletin önde gelen yöneticilerini sevindirmişti. Ne var ki Kadı Abdurrahman Paşa hükümet tarafından daha ileriye gönderilmemişti. Kadı Paşa'dan İstanbul'dan Rumeli'ye geçerken Tekirdağ'dan ve Çorlu'dan aldığı Nizam-ı Cedit askerlerini yerlerine bırakıp gelmesi istenmişti. Kadı Paşa'da emri yerine getirerek sadece Karaman'dan gelirken yanına aldığı kendi adamlarıyla İstanbul'a gelmişti. Padişah Üsküdar'a geçen Kadı Abdurrahman Paşa ve askerlerini görmüş ve başarılarından dolayı kendisine Ekim 1804 tarihinde Vezir rütbesini verilmesini ve Karaman Valiliğinde görevine devam etmesini şu hatt-ı hümayunla istemiştir⁹⁸ :

“Benim Vezirim ;

Talimlû askerler gelmiş, gördüm, Üsküdar'a geçiyorlar. Abdurrahman Paşa'ya vezaret ihsan-ı hümayunum olmuştur. Üç tuğ veresin. Anadolu'ya vezir geçüb memur olduğu asker tanzimine kerametlû mubaşeret eylesün ve halk içinde şanlı ve nüfuzlu olsun. Lâkin hizmete memur olmakla caize ve avaid nısıf alınsun ve

⁹⁶İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 263

⁹⁷Kemal Beydilli, “*İlk Mühendislerimizden Seyyid Mustafa ve Nizam-ı Cedit'e Dair Risalesi*”, **Tarih Enstitüsü Dergisi**, İstanbul, 1987, S. 13, s. 442

⁹⁸E.Z.Karal, a.g.e. , 1988, s. 56

Kaman mansıbı yine üzerinde olsun. Şu asker hususuna ikdam ve gayret eylesün tenbih edesin”

Ayrıca yine 1804 yılında Konya ve Akşehir sancakları malikâne olarak Kadı Paşa’ya verilmiş, Beyşehir, Kayseri, Niğde sancakları da mütesellim ile idare edilmesi koŐuluyla Nizam-ı Cedit ocağına asker yetiştirmek üzere yine kendisine tevcih edilmiştir.⁹⁹

Hükümet Kadı Abdurrahman Paşa’dan kendi adamları dışında hem memleketi olan Alanya’dan hem de üzerinde bulunan eyalet ve sancaklardan yeri yurdu bilinen sağlıklı süvari olmaya elveriŐli bin kadar asker yazmasını istemişti. Sancaklar asker yetiştirmek amacıyla kendisine verildiği için barıŐ koŐullarında buralardan toplanan askerlerin maaş, tayinat, silah ve elbiseleri kendisi tarafından karŐılanacaktı. Savaş zamanı askerlerin maaş ve tayinleri ise hükümet tarafından karŐılanacaktı. Ayrıca Kadı Abdurrahman Paşa’nın topladığı bu askerler Üsküdar ocağından gönderilecek askeri eğitmenler tarafından Nizam-ı Cedit askerlerinin yetiŐtirildiĐi usulle, modern yöntemlerle eğitilecek ve zabitleri tayin edilecekti.¹⁰⁰

Rumelili isyancılarla yaptığı mücadelede bu ilk harekâtın Kadı Abdurrahman Paşa için olumlu geçmesi dağlı asilerinin ve onlara destek veren ayanların iŐlerine gelmemiŐti. Hele ki Rumeli’de sözü geçen ve hükümete muhalefette tanınmış ayanlardan Tokatcıklı Süleyman’ın Kadı Paşa’nın operasyonundan sonra öldürölmesi

⁹⁹İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m, , 1971, s. 263, 264

¹⁰⁰İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m, s. 264

dağlı isyancuların Trakya’da bir süre ayaklanamamalarına sebep olmuş, bu ise ayan kesimini iyiden iyiye tedirgin etmişti.

İsyanı bastırdıktan sonra İstanbul’a dönen Kadı Abdurrahman Paşa’ya Nizam-ı Cedit kuvvetlerini Rumeli’de yayma görevini açıktan açığa vermek güç bir işti. Eğer bu yapılırsa Çatalca’dan isyancılar kovalandıktan sonra ürken ayanlar iyice paniğe kapılabırlardı. Böyle bir durum ise ardı arkası kesilmeyen bir isyanlar zincirini başlatabilirdi. Tam bu noktada hükümetin yardımına Sırp isyanı koşmuştu. Hükümet, Kadı Abdurrahman Paşa’yı Rumeli valisi İbrahim Paşa’ya ek kuvvet olarak görevlendirdiğini Rumeli’ye duyurmuştu.

2.4. Kadı Abdurrahman Paşa’nın 2. Rumeli Harekâtı

İlk Rumeli vazifesinden sonra önce İstanbul’a oradan da Karaman’a geçen Kadı Abdurrahman Paşa 1805 yılında İstanbul’a çağrıldı. Kadı Paşa 1806 tarihinde bulunduğu memuriyetlere binaen maiyetine eklediği piyade ve süvari askeri ile İstanbul’da Üsküdar’a gelmişti.¹⁰¹

Başkente geldikten sonra Kadı Abdurrahman Paşa bir müddet yapılacak harekât için ordusunun eksiklerini gidermekle meşgul olmuştu. Edirne tarafına gitmeden önce birkaç defa huzur-ı hümayuna çıkmış, her ne kadar dönemin sadrazamı İsmail Paşa ikinci bir Rumeli harekâtına muhalif bir görüşte olsa da Sultan

¹⁰¹Asım, **Asım Tarihi**, İstanbul, C.1, s. 102

Selim bu hususta karalı olduğunu belirterek Kadı Abdurrahman Paşa'ya cesaret vermişti.¹⁰² Hatta bir defa Abdurrahman Paşa'ya hitaben :

“Bu Nizam-ı Cedid maddesi müstelezzât-ı nefsanıyyeden değil ki onunla zevkiyab olayım. Bundan meram mücerred âdâya mukabele bilmisil ile ahz-ı intikam ve memalik-i mağsubeyi istirdad ile dâr-ı İslâm eylemektir, avam-ı nasın bu dakikadan gafil olması hele pek garip manadır.” buyurmuş olduğu rivayettir.¹⁰³

Ancak Kadı Abdurrahman Paşa Rumeli'ye gitmeden önce onun işlerini zorlaştıracak bir durum vardı. Bu da imparatorluğun merkezindeki güç mücadelesiydi. 9 yıldan beri Sadaret Kethüdalığında bulunan İbrahim Nesim Efendi III. Selim tarafından çok sevilip sayılan ve fikirlerine değer verilen bir şahsiyetti. Padişah devlet idaresinde İbrahim Kethüda'nın düşüncelerine sık sık başvurabiliyor yeri geldiğinde bunları uyguluyordu. Bu durum ise yönetim dairesinde İbrahim Kethüda'nın düşmanlarını arttırmıştı. Özellikle o dönemde sadrazam olan İsmail Paşa kendisinin yardımcısı konumunda olan İbrahim Nesim Efendi'nin nüfuzunu hazmedemiyordu. Sadrazam İsmail Paşa görevini icra ederken bu tarz bir nüfuzdan bağımsız olmak istiyordu.¹⁰⁴

Padişah, İsmail Paşa ile İbrahim Kethüda arasında oluşmaya başlayan soğukluğu duyunca bir gün sadrazama *“Bizim İbrahim Kethüda gayet sadık ve reşid ve reviiyetde ve işgüzarlıkta akranına fâiktir”*¹⁰⁵ diyerek iyi geçinmelerini tavsiye

¹⁰²Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, Dersaadet, 1309, C. 8, s. 62

¹⁰³Cevdet Paşa, a.g.e, s. 62, Asım, a.g.e. , s. 105-106

¹⁰⁴Cevdet Paşa, a.g.e. , s. 62

¹⁰⁵Cevdet Paşa, a.g.e. , s. 62

etmişse de bab-ı âlînin nüfuzunu paylaşmak zor olduğundan giderek araları açılmıştı. Sadrazam İsmail Paşa artık İbrahim Kethüda'yı devirmek için bütün fenalıkları göz önüne almıştı. III. Selim tarafından Rumeli'ye gönderilmek üzere Dersaadet'e davet edilen Kadı Abdurrahman Paşa'nın geldiğinde *hüsn-i kabûlü* de Sadrazam tarafından bir kıskançlık vesilesi olmuştu.¹⁰⁶

Böylece Sadrazam İsmail Paşa Rumeli ayanlarının başı olan Rusçuk ayanı Tirsinikli oğlu İsmail Ağa'ya gizlice adam göndererek saltanat dairesinde nüfuz sahibi olan ricali ikna ettikten sonra birlikte devlete nizam vermek üzere onu ittifaka davet ediyor, İsmail Ağa dahi diğer Rumeli ayanlarını yoldan çıkarmak üzere girişimlere başlıyordu. Rumeli'ye görevlendirilmek üzere İstanbul'da bulunan Kadı Abdurrahman Paşa'nın emrindeki ordudan zaten ürken ayanlar Tirsinikli oğlu İsmail Ağa'nın tahriklerine kolay kapılmıştı. Rumeli'nin pek çok yerinden isyancılar Edirne'ye hareket emişler ve burada toplanmışlardı.¹⁰⁷

Rumeli'ye geçecek olan Kadı Paşa ordusunu durdurmak üzere burada toplananlar dışında Edirne ayanı Dağdeviren oğlu Mehmet Ağa da direnişe yoğun olarak destek veriyordu.

¹⁰⁶Cevdet Paşa, a.g.e. , 1309, s. 62

¹⁰⁷Cevdet Paşa, a.g.e. , s. 63

2.5. Kadı Paşa Ordusuna Karşı Edirne, Tekirdağ, Çorlu Ayaklanmaları

Ayaklanan Sırp isyancılarını bastırmak üzere Rumeli valisi İbrahim Paşa'ya yardıma görevlendirilen Kadı Abdurrahman Paşa İstanbul'a geldikten sonra süvari ve piyade yirmi dört bin askerden oluşan küçük bir ordu ile Rumeli'ye geçmiştir.¹⁰⁸

Edirne ahalisi Nizam-ı Cedit askeri için Edirne'den asker alınacağını duyarak karşı koymaya kara vermişti. Bunu duyan hükümet gizliden gizliye Rumeli'de ki isyanı teşvik eden Sadrazam İsmail Paşa aracılığıyla Rumeli valisine tahrirat göndermiş ve ayanların, Kadı Abdurrahman Paşa'nın Rumeli'ye geçmesinden dolayı tedirgin olmamalarını isteyip, Paşa'nın Sırp isyanını bastırma gerekçesiyle kendisine yardım için gönderildiğini belirtmişti. Yazılan hususların Edirne'ye bildirilerek nasihat edilmesi istenmişti. Ayrıca Kadı Abdurrahman Paşa'nın Sırp isyanı nedeniyle Edirne'de kalarak Rumeli valisine yardım edeceği hakkında İstanbul ve Edirne arasındaki kazalara ferman yollanmıştır.¹⁰⁹

Yazılan tahrirata vermiş olduğu cevapta İbrahim Paşa bazı kişilerin *“devlet-i aliyenin bu askeri tevekkeli çıkarmadı, bizim üzerimize gelecek ve kazalarda muallim asker yazacak”* diyerek ayaklanma hazırlığı yaptıklarını ve Edirne ahalisinin de korkudan direnişe geçerek galeyana geldiğini, serkeşçe hareket ettiğini ve kendisinden haber gelinceye kadar Kadı Abdurrahman Paşa ordusunun Edirne'den ayrılmamasını bildirmişti.¹¹⁰

¹⁰⁸Cevdet Paşa, a.g.e. 1309 , s. 62

¹⁰⁹B. O. A, mühimme defteri, No. 224, s. 79

¹¹⁰İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 275, 276

Dağlı isyancılarının üzerine 1804 yılında yapılan harekâta Kadı Abdurrahman Paşa isyancıları Malkara’da yenmiş ve isyancılar Çorlu’dan öteye püskürtülmüştü. Kadı Paşa görevini tamamlayıp İstanbul’a dönerken emrindeki bir kısım Nizam-ı Cedit askerini geri getirmeyerek süvari olanları Çorlu’da piyade olanları da Tekirdağ’da konuşlandırmıştı.

Hükümet Çorlu’da ve Tekirdağ’da bulunan bu kuvvetlerden yararlanarak daha Kadı Abdurrahman Paşa Rumeli’ye geçmeden buralarda Nizam-ı Cedit için yeni askerler toplanmaya başlamıştı. Toplanan askerler Karıştıran kasabası yakınında Yapuağaç mevkiinde inşa edilen kışlaya yerleştirilmişti. Kışla ağası olarak Yapuağaç ustası görevlendirilmiş ve emrine de üç bin miktarı *asker-i şahane* verilmişti. Kışla ağasına, emrine verilen askerlere düzenli olarak kuru ve ateşli talim yaptırması buyrulmuştu.¹¹¹ Ayrıca bu konuda kazalara fermanlar ve sadrazam tarafından tahriratlar gönderilmişti.

İstanbul, Nizam-ı Cedit kuvvetlerinin Rumeli’de bulundurulmasının ve teşkilat için burada asker toplanmasının sebebi olarak dağlı eşkiyasının düzen karşıtı faaliyetlerini gösteriyordu. Ancak bölgede ki Edirne ayanı Dağdeviren oğlu Mehmet Ağa, diğer ileri gelenler ve yeniçeriler hükümetin açıklamalarına inanmıyorlar, Edirne sakinlerini devamlı olarak tahrik ediyorlardı.¹¹²

¹¹¹ Câbi Ömer Efendi, **Câbî Tarihi (Tarih-i Sultân Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni)**, Haz: Mehmet Ali Beyhan, Ankara, 2003, C. I, s. 62

¹¹² Hatta bu konuda Cabi Tarihinde yazılana göre bölgedeki ayanlar çeşitli fesat besleyen kişilerin tahrikleriyle “*aceb bizler hâcer-ü şecer makûlesi gibi mi olavız*” diyerek yoldan çıkarılmıştı. Ayrıca Edirne’de Bostancıbaşı olan şahıs ile konuşulmuş, Edirne Bostancı ocakları zabitanına, neferatına ve yeniçerilere dahi, “*bu Nizam-ı cedîd askeri sizleri gide dide bakkal şâgirdi gibi ve re’âyâlar gibi hizmetlerinde kullansalar gerekdir*” denilerek tahrik edilmişti. Bknz. Câbi Ömer Efendi, a.g.e. , s. 62

Asker yazımı için hükümetten gönderilen fermanları Çorlu'nun doğu tarafındaki halk sorunsuz bir şekilde uygulamış ve kendisine binbaşı bile tayin etmişse de Çorlu'nun batısında kalan kasabalar Edirne'de toplanan isyancıların yaptığı propagandanın etkisi altında kalmışlardı. Çorlu'nun batısında ki halk bu konuda Edirne'nin etkisi altında bulunan Tekirdağ halkının alacağı tutumu beklemekteydi.¹¹³

Asker toplanmasını içeren fermanların gönderildiği yerlerin içinde Tekirdağ da vardı. Asker yazılmasının yanında askerlerin kalacakları bir kışla yapılması da emredilmişti. Fermanın gönderildiği dönemde Tekirdağ kadısı Nizam-ı Cedit aleyhtarı olduğu için yönetim tarafından görevinden alınmış yerine talimli asker işine taraftar olan bir kişi kadı olarak tayin edilmişti.¹¹⁴

Göreve gelen yeni Tekirdağ kadısı kentin ileri gelenlerini ve asker toplama ile ilgili olan kimseleri mahkemeye toplayarak İstanbul'dan gelen fermanı ve sadrazamın mektubunu okutmuş ve bu konuda acilen bir cevap istemişti. Hemen bir sonuç alınmadığı için grup dağılmıştı. Ancak Nizam-ı Cedit işinin burunlarının dibine kadar geldiğini fark eden yeniçeriler fermanında ki emirlere karşı koyarak kadının bulunduğu mahkemeye saldırmışlar, canını korumak isteyen kadı, kethüdası ve mahkeme kâtibiyle birlikte kaçarken öldürülmüştü.¹¹⁵

¹¹³İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 276

¹¹⁴İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 276

¹¹⁵İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 276-277

Olay daha fazla büyüyüp ahaliye zarar gelmesin diye hanlarda kalan Nizam-ı Cedit askerleri binbaşları ve zabitleri tarafından toplanıp Tekirdağ'dan çıkarılmış ve yakınlarda bir köye götürülmüştü.

Git gide daha da vahim bir hal alan durum, Tekirdağ yeniçerilerinin ve diğer Nizam-ı Cedit muhaliflerinin civar kazalardan kendilerine yardım istemeleriyle ve buralardan kendilerine destek için gelenlerin Tekirdağ'a doluşmalarıyla çok ciddi bir ayaklanma şekline alıyordu. Ayrıca isyancılar hem Tekirdağ ahalisine hem de o taraftaki diğer kaza ahalisine talimli asker konusundaki hükümet emirlerini uygulamamalarını telkin etmeleriyle isyan Rumeli bölgesinde daha da yaygın bir duruma gelmişti.¹¹⁶

Durum İstanbul'da duyulunca, hükümet eğer gevşek davranılırsa isyancıların daha da cesaretlenip Nizam-ı Cedit askerini Rumeli'de yayma politikasına zarar geleceği düşüncesiyle bu ayaklanmayı süratle bastırmak istemişti. Bunun için Çorlu'da ki süvarilere piyadelerinde katılımı ve bunlara İstanbul'dan yollanan Nizam-ı Cedit askerlerinin eklenmesiyle isyana kalkışanların cezalandırılması yoluna gidilmesi düşünülüyordu. Ne var ki daha sonra mesele büyür düşüncesiyle Tekirdağ'da ki isyancıların sert bir şekilde cezalandırılmaları fikrinden vazgeçilmişti. İlk aşamada sadece tahrirat gönderip nasihat etmekle ve bu işe ön ayak olanların devlete teslim edilmesi yoluyla sorun halledilmeye çalışılmıştı.

¹¹⁶İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 277

Hükümet Tekirdağ'da Nizam-ı Cedit askeri yerleştirme amacından geri adım atmıştı. Yeniçeri ocağı kethüdası Süleyman Ağa Rumeli'de bulunan Nizam-ı Cedit askerinin İstanbul'a dönmesi teklifinde bulunsa da diğer bölgelerde de ayaklanma çıkar korkusuyla askerler geri çekilmemişti.¹¹⁷

Her ne kadar hükümet sertlik göstermeyeceğini ilan edip bu olayı nasihatler yoluyla çözmeye çalışsa da Tekirdağ'da ki isyancılar geri adım atmamış ve tam da hükümetin başta düşündüğü gibi cesaretlenmişlerdi. İsyancılar Tekirdağ kadısını öldüren kişileri devlete teslim etmemişlerdi.

İlk etapta hükümet Tekirdağ'da isyancıların üzerine gitmekte çekingen kalmış ve olayın üzerini kapatmayı tercih etmişti. Bu şekilde Tekirdağ isyanının ilk aşaması tamamlanmıştı. Hükümet Tekirdağ olayını zamana bırakıp Kadı Abdurrahman Paşa ordusunun bu sorunu çözeceğini düşünmüştü.

Edirne'de ki Bostancı Ocağını Nizam-ı Cedit'e uygun olarak yeniden düzenlenmesi için Kapucubaşı rütbesinde bulunan eski Bostancıbaşılardan Ahmet Ağa 1806 yılı içerisinde Edirne Bostancıbaşılığı görevine atanmıştı. Edirne'de bulunan yeniçeriler hükümetin amacını anlamış ve görevlendirilen yeni Bostancıbaşığı öldürmüşlerdi.¹¹⁸

Bostancıbaşı Ahmet Ağa öldürüldükten sonra isyancılar Edirne'den asker yazılacaktır diye dükkânları ve pazar yerlerini kapatarak halkı toplayıp isyanı

¹¹⁷İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 279

¹¹⁸Asım, a.g.e. , s. 106, Cevdet Paşa, a.g.e. , 1309, s. 63, İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 280-281,

örgütlemişlerdi.¹¹⁹ Bununla da kalmayıp Kadı Paşa ordusunun yiyecek ihtiyacını karşılamak için Babaeski kasabasına gönderilen mübayaacıyı ve Kadı Abdurrahman Paşa'nın Rumeli canibine Sırp isyancılarının üzerine gönderildiğini beyanını içeren bir tahrirat ile Rumeli ayanlarına güven vermek için gönderilen Tatar Ağasını öldürmüşlerdi.¹²⁰

Başkent emirlerini dinlememekte kararlı olan Edirne ayanı etraftaki pek çok kazaya haberler gönderip Kadı Paşa ordusuna direnmek için yardımcı kuvvetler istemişti. Özellikle de Kadı Abdurrahman Paşa'nın güzergâhı üzerindeki kazalardan Nizam-ı Cedit'e kesinlikle yiyecek ve içecek verilmemesini istemişlerdi. Çevre kazalar ise Edirne'de ki isyancı ayanların dediklerini uygulamış Kadı Paşa ordusunun gereksinimlerini karşılamamışlardı.¹²¹

Bu olayların üzerine Kadı Abdurrahman Paşa 1806 yılında harekete geçerek ilk olarak Silivri önlerine gelmiş ve ilk direnişle burada karşılaşmıştır. Kadı Paşa kendisine gösterilen direnişi kırarak isyanı örgütleyenleri öldürmüştür.¹²²

Silivri'deki ayaklanmayı bitirdikten sonra Kadı Paşa Çorlu'ya geçmiştir. Silivri'deki isyancıların başına gelenleri öğrenen Çorlu ileri gelenleri herhangi bir direniş göstermemişler ve burası hükümet kuvvetlerine bağlanmıştı.

¹¹⁹İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 281

¹²⁰Cevdet Paşa, a.g.e. , 1309, s. 63, Asım, a.g.e. , s. 106

¹²¹İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 281

¹²²B. O. A, mühimme defteri, no: 224, s. 95

Geçtiği ilk iki bölgede işleri yolunda giden Kadı Paşa, Çorlu'yu geçer geçmez Edirnelilerin isteklerine uyan kazaların ordusuna yiyecek vermemesi üzerine sıkıntıya girmeye başlamıştı.

Ordudaki sıkıntı açılığa dönüşmüştü. Bu durumdan yararlanmaya çalışan Edirne'deki isyancıların lideri Dağdeviren oğlu Mehmet Ağa, Kadı Abdurrahman Paşa'nın ordusuna saldırmış, ancak başarılı olamayıp geri çekilmek zorunda kalmıştı.¹²³

Bununla birlikte Kadı Abdurrahman Paşa'nın ordusu da yiyecek sıkıntısından dolayı Çorlu'dan daha ileriye gidememiş ve geri dönmek zorunda kalmıştı.

Daha önce de belirtildiği üzere Babaeski kasabasında gönderilen mübayaacı buradaki isyancılar tarafından öldürölmüştü. Ayrıca ordu için cephaneye götürülen çavuşun öldürölmesi ve orduya giden bütün yiyeceklere el konulması, Kadı Abdurrahman Paşa için Babaeski kasabasına yapılacak bir askeri müdahaleyi zorunlu kılmıştı.

Ordusuna yiyecek akışını sağlamak ve Babaeski'yi de hükümet kuvvetlerine bağlamak üzere Kadı Paşa Nizam-ı Cedit ocağı ağasıyla kardeşini orduda bırakarak belirli sayıda süvari ve piyade askerini yanına alıp, Babaeski kasabasını kuşatmıştı. Kadı Abdurrahman Paşa kasabadaki direnişini kırmış ve buradaki Nizam-ı Cedit

¹²³İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 283

aleyhtarlarını yenmişti. Kasabayı işgal eden Kadı Paşa yiyecek sıkıntısı nedeniyle ordusunu Babaeski'ye yerleştirmişti.¹²⁴

Babaeski kasabasındaki mücadele bitmemiş, kasaba birkaç kez el değiştirmişse de sonunda III. Selim Kadı Paşa'ya geri çekilme emri verene kadar Nizam-ı Cedit kuvvetlerinin elinde kalmıştır.

Görevi gereği Ağustos 1806 da Babaeski'den ayrılıp Çorlu'ya giden Kadı Abdurrahman Paşa üç bin kişilik bir kuvvetin Dağdeviren zade Mehmet Ağa liderliğinde üç koldan kendisi üzerine geldiğini haber almıştı. Kollardan birisi Kadı Paşa'nın ordusunun geçiş yolu üzerindeki Lüleburgaz'a bağlı Elmalı köyüne gelmişti. Bu durumu haber alan Kadı Abdurrahman Paşa hızla Elmalı köyüne yönelmiş ve buradaki isyancıları beş, altı saatlik bir çatışmadan sonra yenmiştir.¹²⁵

Hükümet Kadı Abdurrahman Paşa'ya Elmalı köyü zaferine karşılık ödüllendirmek için gönderdiği şu hatt-ı hümayunla 10 Ağustos 1806 tarihinde üzerindeki eyalet ve sancaklara ilave olarak İçel sancağını da vermiştir¹²⁶:

“Hala Konya Eyaleti ve Akşehir Sancağına mutasarrıf Vezir-i mükerrem saadetlû Adurrahman Paşa hazretlerine İçel Sancağı mütesellim ile zabt etmek üzere berveçhi arpalık ilhaken tevcih ve divan-ı hümayundan emir tahrir olunması”

¹²⁴İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 284

¹²⁵İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 284-285

¹²⁶B. O. A, Cevdet tasnifi dahiliye vesikaları, No. 13856

Kazanılan başarıya rağmen Nizam-ı Cedit ordusuna yiyecek verilmemesi, sadrazamın ikili oynaması ve İstanbul'da ki yeniçerilerin tepkilerinden korkulması gibi nedenlerle ordunun daha fazla ileri gitmesine izin verilmemişti. Ayrıca Sadrazam İsmail Paşa Nizam-ı Cedit ordusunun bozulması durumunda vaziyetin önünün alınamayacağını belirtmesi III. Selim'i karasızlığa düşürmüştü.

Öyle görünüyor ki Kadı Abdurrahman Paşa ve ordusunun önündeki en büyük engel İstanbul'un emirlerine rağmen yiyecek tedarikinin sağlanamamasıydı. Bu durumda İstanbul'dan Rumeli'ye yiyecek gönderilmesi bile söz konusu olmuş hatta uygulanmıştı. Ancak bu şekilde ordunun yiyecek gereksinimi tam olarak karşılanamamıştı.

Sonuç olarak Kadı Abdurrahman Paşa'ya Çorlu'ya çekilmesi emri verilmişti. Kadı Paşa ordusu ile birlikte Çorlu'ya gelirken burasının da isyana katılması nedeniyle ordu Silivri'ye kadar geri çekilmek zorunda kalmıştı.¹²⁷

Ordunun geri çekilme ve Silivri'ye varma sürecinde Kadı Abdurrahman Paşa'nın daha önce Babaeski'de mağlup ettiği isyancılardan kaçıp canını kurtarabilenlerin bir kısmı Çorlu'ya giderek burada yeni bir isyan örgütlemişlerdi.

Kuvvetlerini Silivri'ye getiren Kadı Paşa ordusunun bütün yiyecek ihtiyacını karşılamıştı. Ordu tekrar bir operasyona girişebilir duruma geldikten sonra Kadı Paşa

¹²⁷İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 287

Ağustos 1806 tarihinde Çorlu'da bulunan asiler üzerine yürümüştü. Nizam-ı Cedit kuvvetleri kasabayı kuşatıp, top ve humbara ile vurmaya başlamışlardı.¹²⁸

Çorlu kasabasındaki direniş sertti. Her ne kadar Kadı Abdurrahman Paşa kuvvetlerine Anadolu'dan yardımlar gelmişse de Çorlu kasabası hükümet kuvvetlerine bağlanamamıştı.

Yukarıda anlatıldığı üzere Tekirdağ isyanı bastırılmamış, nasihatler edilerek isyancılar dizginlenmek istenmişse de Nizam-ı Cedit'e muhalefet sürmüştü. Kadı Abdurrahman Paşa Çorlu'yu kuşattığında İstanbul'dan nakil olan yiyeceğin anayolu Tekirdağ idi. Kasabanın isyancıların elinde olması Nizam-ı Cedit ordusunu ayrıca sıkıntıya sokuyordu. Durumun farkında olan Kadı Abdurrahman Paşa, Tekirdağ kasabasını almak için karadan harekete geçse de İstanbul'da bulunan yeniçeri güruhu fitne ve fesat emareleri gösterince vehim ve telaşa düşülerek hükümet tarafından Silivri'ye geri çekildi.¹²⁹ Hükümet kuvvetlerinin geri çekilmesi merkeze karşı isyan halinde olan asilerin kendilerine olan güvenini artırdı.¹³⁰

Kara yolu ile bir operasyona izin verilmeyince Kadı Abdurrahman Paşa, isyancılar deniz yolu ile kaçıp diğer bölgelerdeki isyanlara yardım etmesinler diye Tekirdağ'ı denizden kuşattırılmış ve bombardımana tutturmuştu. Deniz bombardımanı

¹²⁸İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 288

¹²⁹Cevdet Paşa, a.g.e. , 1309, s. 63-64,

¹³⁰Cevdet tarihinde anlatılan bir olaya göre Kadı Abdurrahman Paşa Silivri'ye vardığında meclisine dahil olan Silivri ayanı, muhabbet esnasında Paşa'yı gafil avlayıp da idam edivermek gareziyle yanındaki çifte kurşun ile dolu tabancasını Paşa'nın üzerine sıkmış, kurşun isabet etmeyerek Paşa kurtulmuş ve saldırgan derhal idam edilmiştir. Bknz. Cevdet Paşa, a.g.e. , s. 64

isyancılara zarar vermekle birlikte kara operasyonu yapılamadığı için istenilen sonuç elde edilemiyordu.

Diğer yerlerde ve Tekirdağ isyanının ilk aşamasında olduğu gibi ikinci aşamasında da hükümet geri adım atmış, Eylül 1806 tarihinde bombardımanın kesilmesi emredilmişti¹³¹.

2.6. Kadı Abdurrahman Paşa'nın Anadolu'ya Geri Dönmesi

Hükümetin emri üzerine Kadı Abdurrahman Paşa'nın yaptığı Rumeli harekâtı, bazı başarılarla rağmen sonuçsuz kalmıştı. Tekirdağ ve Çorlu kasabaları kontrol altına alınamadığı gibi isyanın merkezi konumunda olan Edirne ele geçirilememişti.

Hükümet güç yoluyla bastıramadığı isyanları Serez ayanı İsmail Bey ve Ağrıbozlu İbrahim Paşa Zade Bekir Paşa'yı arabulucu yaparak aşmaya çalışmıştı. Silistire eyaletinden ayrılıp Anadolu mansıbına geçerken Bekir Paşa Edirne'ye uğramış Serez ayanı İsmail Bey'le görüşmüştü. Bunun ardından Edirne'de ki isyanın elebaşlarıyla da konuşan Bekir Paşa uzun uzadıya müzakere ederek kötü olanlarından vazgeçmek şartıyla makul olan isteklerine müsaade olunacağını söyleyerek yatıştırma yoluna gitmişti.¹³²

¹³¹B. O. A, mühimme defteri, no: 224, s. 115

¹³² Cevdet Paşa, a.g.e. 1309 , s. 65

İsyancıların isteklerini öğrenerek Dersaadet'e giden Bekir Paşa Padişahın huzuruna çıkararak hükümete muhalefet edenlerin niyetlerini açıkça anlatmıştı. Ardından hükümetten bazı cevaplar alarak tekrar Edirne'ye giden Bekir Paşa halkı ikna edip mahallerine iade etmişti. Bunun üzerine Rumeli'ye memur edilen Kadı Abdurrahman Paşa 1806 yılında Karaman eyaletine geri dönmüştü.¹³³

2.7. Kadı Paşa'nın Karaman Valiliğinden Alınması ve Nizam-ı Cedit'in Kaldırılması

Rumeli görevinden döndükten sonra Kadı Abdurrahman Paşa'yı zor günler bekliyordu. Rumeli ayanı kendilerinin üzerine gelen bu ateşli Nizam-ı Cedit taraftarını unutmaya niyetli değildi. Kadı Abdurrahman Paşa'yı düşürmek için uygun bir fırsat bekliyorlardı.

Kadı Abdurrahman Paşa Rumeli'den döndükten sonra Sadrazam Hafız İsmail Paşa sadrazamlıktan uzaklaştırılmış yerine Hilmi İbrahim Paşa getirilmişti. Yeni sadrazam Ruslarla yaşanan bir sorundan dolayı Aralık 1806 tarihinde sefere çıkmış, Edirne'den geçerken ayanlarla görüşmüştü. Ayanlar Hilmi İbrahim Paşa'dan, Kadı Abdurrahman Paşa'nın valilikten alınmasını istemişler, sadrazamda kendilerine bu konuda söz vermişti.¹³⁴

¹³³Cevdet Paşa, a.g.e, 1309, s. 65, ayrıca bu konuyla ilgili Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet'te şöyle söylemektedir : “ Zira bir takım erazilin ettikleri edepsizlik üzerine hükümet ürküde yirmi dört bin asker-i muallimeyi iade edivermesi kendisinin yâr-u ağvar nazarında şan ve vakarını pest ve bu asker-i cedidin namusunu şikest eyledi bundan sonra bu askerle devlet ne iş görebilir ve yeniçeri erazilinin önü nasıl alınır” bkz. Cevdet Paşa, a.g.e, s. 65

¹³⁴İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, S. 139, s. 409

Ayanlara verilen söz kısa sürede tutulmuştu. 18 Mart 1807 tarihinde Kadı Abdurrahman Paşa Karaman valiliği görevinden alınıp malikane suretiyle üzerinde olan Alanya sancağı muhafazasına memur edilmiş, yerine İçel Mutasarrıfı Vezir Ahmed Paşa tayin olunmuştur.¹³⁵

Hükümetin Kadı Abdurrahman Paşa'yı görevinden uzaklaştırmasından bir müddet sonra Konya halkı Paşa'dan memnun olduğunu bir mazharla İstanbul'a arz etmişti.¹³⁶ Bunun üzerine III. Selim Kadı Abdurrahman Paşa'yı tekrar vali yapmak istemişse de sadrazamının ayanlara verdiği söz yüzünden kararından vazgeçmek zorunda kalmıştı. Padişahın tahttan indirilmesinden sonra Karaman eyaletine Kadı Paşa'ya alttan alta düşmanlık yapan eski sadrazam İsmail Paşa tayin edilmişti.

Valilik görevinden alınmasından sonra Kadı Abdurrahman Paşa emrinde olan talimli askeriyle üzerinde bulunan Alanya'ya yerleşmiştir.

Hükümetin Kadı Abdurrahman Paşa'yı Rumeli'ye göndermesi bir süredir Nizam-ı Cedit projesine muhalif olanları iyice kızdırmıştı. Gerekli irade gösterilemeyip Kadı Paşa'nın ordusu ile birlikte Rumeli'den çekilip, isyancılarla anlaşma yoluna gidilmesi, muhalifleri daha da güçlendirmişti.

Sonunda 1807 yılında boğaz yamaklarının Nizam-ı Cedit elbisesi giymeği reddedip, kendilerine elbiseleri giydirmek için gönderilen Mahmut Efendi'yi öldürmeleriyle isyan patlak vermişti.

¹³⁵İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 410

¹³⁶İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 410

İsyancılar Kabakçı Mustafa önderliğinde et meydanında toplanmışlardı. İlk olarak istedikleri Nizam-ı Cedit'in kaldırılmasıydı. III. Selim eğer Nizam-ı Cedit ordusunu isyancıların üzerine sürerse İstanbul'da çok kan akacağını biliyordu. Bu yüzden asilerin isteklerine uyuldu ve 1807 yılında uzun süren çabalarla kurulan Nizam-ı Cedit kaldırıldı. Kabakçı Mustafa ve arkadaşlarının istekleri bununla da sınırlı değildi. Nizam-ı Cedit reformuna ön ayak olan devlet ileri gelenlerinden on bir kişinin kellesi istenmişti. İsyancıların bu isteği de yerine getirilmiş ve on bir kişinin kelleleri verilmişti. Öldürülenler arasında padişahın en güvendiği görevlilerinden birisi olan Sadret Kethüdası İbrahim Nesim Efendi'de vardı.

Et meydanını dolduran isyancıların istekleri padişahın tahtından indirilmesine ve yerine IV. Mustafa'nın tahta geçirilmesine kadar vardı. Diğer pek çok istekleri gibi bu arzuları da yerine getirilmiş, Sultan III. Selim olaylar bir an önce son bulsun diye Mayıs 1807'de tahtından vazgeçmiş ve IV. Mustafa padişah olmuştu.

2.8. Bayraktar Mustafa Paşa'nın Harekâtı ve Kadı Paşa'nın İstanbul'a Çağrılması

Rumeli'de ki Nizam-ı Cedit karşıtlarından olan Tirsinikli oğlu İsmail Ağa çiftliğinin bahçesinde çengi oynatırken kim olduğu bilinmeyen biri tarafından katledilmiş, yerine en yakın adamlarından olan Bayraktar Mustafa Ağa Rusçuk ayanı olmuştu.¹³⁷

¹³⁷Cevdet Paşa, a.g.e. , 1309 s. 64

Silistire valiliği ve Tuna seraskerliği ile vezir rütbesini alan Bayraktar Mustafa Ağa, Paşa unvanını almıştı.¹³⁸

Ruşçuk ayanı Alemdar Mustafa Ağa batı dünyasının gücünü ve temel reformların gereğini anlamıştı.¹³⁹ Efendisi olan Tirisnikli İsmail Ağa'nın tersine Nizam-ı Cedit taraftarıydı. Bayraktar Mustafa'nın fikirlerini az çok bilen ve İstanbul'da ki katliamdan canını kurtarabilen Nizam-ı Cedit ricali Rumeli'ye kaçıp Rusçuk ayanına sığınmıştı.

Nizam-ı Cedit projesini canlandırmak için III. Selim'i tekrar başa geçirmesi gerektiğini bilen Bayraktar Mustafa Paşa maiyetindeki kuvvetlerle İstanbul'a yürümüşü. Bayraktar sarayın kapısına dayanınca IV. Mustafa vaziyeti anlamış ve hemen III. Selim'in ve Mahmut'un ölüm emrini vermişti. Cellâtlar III. Selim'i öldürmüşlerse de Mahmut son anda kurtulmayı başarmıştı. Bayraktar Mustafa Paşa'nın desteğiyle Temmuz 1808 tarihinde Mahmut tahta çıkmıştı.

Başkentte vardıktan sonra II. Mahmut'u tahta çıkaran Bayraktar Mustafa Paşa'nın kendisi de sadrazam olmuştu. Yeni sadrazamın başlıca icraatı, IV. Mustafa'nın tahta çıkışıyla kaldırılan Nizam-ı Cedit ordusunu başka bir isimle canlandırmak ve devlet düzenine dair bir karar vermek üzere Anadolu'nun ve Rumeli'nin güçlü ayanlarını ve bu arada eski Konya valisi olup Muallim Asakiri

¹³⁸İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e. 1971, s. 57

¹³⁹İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul, 2006, s. 33

Şahane kumandanlığında bulunmuş olan Kadı Abdurrahman Paşa'yı İstanbul'a davet etmek olmuştu.¹⁴⁰

Sadrazam Bayraktar Mustafa Paşa tarafından Kadı Abdurrahman Paşa'ya “*saadetli mekremetli meveddetli karındaşım hazretleri*” diye oldukça samimi başlayan bir mektup gönderilmişti. Mektupta sadrazam, Kadı Abdurrahman Paşa'nın asker yazma ve düzenleme işindeki mesaisinden ve halen dairesinde üç bin kadar güzide asker mevcut olduğundan bahsetmişti. Sadrazam var olan düzenin lağvıyla yazılan asker dağılmışsa da ekserisinin yine o havalide olduğunu belirtip, Kadı Abdurrahman Paşa'dan ne kadar mümkün olursa süratle asker yazılmasını istemişti. Ayrıca Kadı Paşa'dan dairesindeki asker mevcudundan başka “*tüfenkçi*” namıyla o havalide iki bin üç bin miktarı asker yazıp düzenleyerek hemen Dersaadete gelmesi istenmişti.¹⁴¹

Verilen görev üzerine Kadı Abdurrahman Paşa 5 Ekim 1808 tarihinde Sultan Selim zamanında talim görmüş olanlardan topladığı bir hayli “*tüfenkçi*” neferatıyla Üsküdar'a gelmiş ve üç gün sonra 8 Ekim 1808 tarihinde bab-ı aliye davet edilip kendisine Kütahya sancağı ile Anadolu seraskerliği verilmişti.¹⁴²

¹⁴⁰İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 414

¹⁴¹Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, Dersaadet, 1309 C. 9, s. 275, 276, 277

¹⁴²Cevdet Paşa, a.g.e, s. 7, Şani Zade Mehmet Ataullah Efendi, **Tarih-i Şani Zade**, İstanbul, 1290, C. 1, s. 61

Başkentte çağırılan diğer ayanlar¹⁴³ ile birlikte Sadrazam Bayraktar Mustafa Paşa devlete yeni bir düzen vermek için toplantı yapmış ve Ekim 1808'de Osmanlı tarihinde *sened-i ittifak* olarak anılan bir belge imzalanmıştır.

Emirleri altındaki önemli kuvvetlerle İstanbul'a gelen ayanlar reform karşıtlarını ürkütmüşlerdi. Daha, az bir süre öncesine kadar İstanbul'u birbirine katan isyancılardan ses seda çıkmıyordu. Başkente hakim olan bu hava içerisinde yenilik taraftarları İstanbul'a gelmelerinin bir sebebi olan Nizam-ı Cedit ordusunu diriltme düşüncesini hayata geçirdiler. Var olan ocakların sekizincisi olarak 1808 yılında Sekban-ı Cedit ocağını kurdular.¹⁴⁴

Yeni kurulan Sekban-ı Cedit askeri Nizam-ı Cedit askerinin önceden bulunduğu Üsküdar'da Selimiye kışlasına ve Levent Çiftliğine yerleştirilerek Kadı Abdurrahman Paşa bu kuvvetlerin seraskerliğine tayin olunmuştur. Kadı Paşa'ya bir de kalması için Üsküdar'da köşk kiralanmıştı.¹⁴⁵

2.9. Muhafazakârların Karşı Hareketi ve Kadı Paşa'nın Öldürülmesi

Her ne kadar Bayraktar Mustafa Paşa İstanbul'a önemli bir kuvvetle gelip, başkenti kontrol altına alıp, isyancıları sindirse de ıslahat karşıtları pes etmemişlerdi. Eski düzenin korunmasını isteyenler sadrazamın kurduğu yeni düzeni ortadan

¹⁴³Bayraktar Mustafa Paşa tarafından yapılan çağrıya Arnavutluk civarındaki güçlü ayan Tepedelenli Ali Paşa ve imparatorluğun Avrupa topraklarında bulunan pek çok ayan gelmemiş, ancak Anadolu'nun sözü geçen ayanları olan Cebbar-zade ile Karaosmanoğlu bu davete uymuştu.

¹⁴⁴İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971 s. 416, İlber Ortaylı, a.g.e. , 2006 s. 35

¹⁴⁵İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 417

kaldırmak için fırsat kolluyorlardı. Bayraktar Mustafa Paşa'nın tedbirsiz davranışları onlara aradıkları bu fırsatı vermişti.

Yeni düzenin korunması öncelikle Sekban-ı Cedit askerinin mevcudunun başkentte artırılmasından geçiyordu. Sadrazam Bayraktar Mustafa Paşa yeni askerin sayısı az olmasına rağmen İstanbul'da bulunan ayanların, yanlarında getirdikleri kuvvetlerin önemli bir bölümüyle memleketlerine gitmelerine izin vermişti. Ayanların bölgelerine dönmeleri İstanbul'da bulunan yenilik taraftarlarının gücünü önemli ölçüde azaltmıştı.

Ayanların dönüşünden sonra ki bir önemli olay ise yeniçeri ocağının önde gelenleri Bayraktar Mustafa Paşa'nın gücünü azaltmak için Vidin valisi İdris Paşa'yı sadrazamın memleketi ve mıntıkası olan Rusçuk üzerine saldırıya teşvik etmişlerdi. Yeniçerilerin bu tuzağına düşen Bayraktar Mustafa Paşa bölgesini korumak için ünlü adamlarından Boşnak Ağa'yı önemli bir kuvvetle Rusçuk savunmasına göndermişti¹⁴⁶ İstanbul adeta çıkacak ani bir ayaklanmaya karşı savunmasız kalmıştı.

Hazırlıklarını yapan yeniçeriler bir gece Bayraktar Mustafa Paşa'nın kaldığı Babıâli'yi basmışlardı. Sadrazam dirense de kendisine yardım gelmeyince Kasım 1808 tarihinde hayatını kaybetmişti.

İsyan sırasında Üsküdar'da ikamet eden Kadı Abdurrahman Paşa olaylara müdahale etmekte geç kalmıştı. Sultan II. Mahmut sarayın savunması için Kadı

¹⁴⁶İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 418

Abdurrahman Paşa'yı çağırmişti. Kadı Abdurrahman Paşa saraya ulaşmış bir müddet sonra da kaptan-ı derya Ramiz Paşa gelmişti. Paşalar yanlarında getirdikleri kuvvetlerle sarayı savunmaya başlamışlardı.¹⁴⁷ Savunma esnasında isyancılar çok sayıda adamlarını kaybetmişlerdi.

Bu arada isyancılar bir adamı saraya gönderip affedilmek için ricada bulunmuşlarsa da Sultan Mahmut isyancıları affetmemişti. Affedilmeyen isyancılar iyiden iyiye II. Mahmut'a tepki duymaya başlamışlardı. İsyan sırasında IV. Mustafa'nın taht için isminin dolaşmaya başlaması eski padişahın sonu olmuştu. Sultan Mahmut IV. Mustafa'nın ölüm emrini derhal vermişti. Mustafa'nın boğdurulmuş veya zehirletilmiş olmasına dair çeşitli rivayetler çıkmış ise de, her hâl ü kârda ortadan kaldırılmıştı.¹⁴⁸

Sarayı abluka altına alan muhalifler saraya bir türlü giremeyip kayıplar verince ikinci kez affedilmek üzere saraya adam göndermişler, Sultan Mahmut bundan sonra itaat etmeleri şartıyla isyancıları affetmişti.

Olaylar tam duruldu derken ikinci bir tahrikle yeniden başlamıştı. Kandıralı Mehmet isimli şahıs etrafına topladığı adamlarla tophaneyi ve top arabacıları kışlasını işgal etmişti. Kandıralı'ya katılan isyancılardan bazıları da Üsküdar'da Selimiye kışlasına saldırmıştı. Kışlada bulunan Sekban-ı Cedit askeri kışlayı savunmaya çalışsa da önceden Sultan Mahmut'un emriyle Kadı Abdurrahman Paşa'nın buradan önemli sayıda kuvveti alıp saraya gitmesi Selimiye'yi zor durumda

¹⁴⁷İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m, 1971, s.420, 421

¹⁴⁸Georg Oğulukyan, **Georg Oğulukyan'ın Ruznamesi, 1806 – 1810 İsyancıları III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmut ve Alemdar Mustafa Paşa**, İstanbul, 1972, Çev: Hrand D. Andreasyan

bırakmıştı. Sonunda Selimiye kışlası isyancılar tarafından işgal edilmiş sonrada ateşe verilmişti. Bir diğer isyancı grubu ise Levent Çiftliğine saldırmış ve onu da işgal edip yakmışlardı¹⁴⁹

İstanbul'da ki alevlin her yanı sarması, Selimiye kışlasının, Levent Çiftliği'nin ve tophanenin işgal edilmesi üzerine Kadı Abdurrahman Paşa ve Ramiz Paşa canlarını kurtarmak için çareyi kaçmada buldular.

Önce saraydan çıkıp adamları ile birlikte filikalara binip Kadıköy'e giden Kadı ve Ramiz Paşalar orada buldukları ufak bir çekdiri ile Ayastefanos'a çıktılar ve oradan Rumeli'ye kaçarak kurtulmayı başardılar. Bunu haber alan yeniçeriler, ufak bir brik ile takibe çıktılarsa da yetişemediler.¹⁵⁰

Rumeli'ye kaçan paşalar bir süre Kırım hanlarından ikinci Kaplan Giray'ın oğlu Selim Giray'ın yanında kaldılar. İstanbul'da yönetimi ele geçiren ıslahat karşıtları paşaların burada olduğunu öğrenince Selim Giray'dan kaçakların teslim edilmesini istemişler, bunun üzerine Kadı Paşa ile Ramiz Paşa buradan ayrılmışlardı.¹⁵¹

Bir süre sonra Kadı Abdurrahman Paşa Ramiz Paşa'dan ayrılarak önce gizlice İstanbul'a girmiş oradan Anadolu'ya geçmişti. Başkentteki kuvvetlerle Kadı Abdurrahman Paşa arasında bir süre kovalamaca meydana gelmişti. Kadı Abdurrahman Paşa'nın yakalanması için Anadolu'da Konya ve Teke

¹⁴⁹İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , 1971, s. 426, 427

¹⁵⁰Georg Oğulokyan, a.g.e. , 1972, s. 43, 44

¹⁵¹İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m. , s. 431, 432

mütesellimlerine fermanlar yollanmıştı. Kadı Abdurrahman Paşa sonunda memleketi olan İbradı'ye kaçmayı başarsa da Ocak 1808 tarihinde yakalanmış ve idam edilmiştir. Kadı Paşa'nın küçük oğlu Abdullah Paşa ve büyük oğlu müderris Seyyit Mehmet Efendi de öldürülmüştür.¹⁵²

¹⁵²İ. H. Uzunçarşılı, a.g.m., 1971, s. 442, 443

SONUÇ

Yakınçağ başlarında Osmanlı tahtına geçen III. Selim imparatorluğun askeri kuvvetlerine yeni bir düzen vermek için 1792 yılında Nizam-ı Cedit ordusunu kurmuştu. Yeni ordu başkentte kurulduktan sonra önce Anadolu'da sonra Rumeli'de yaygınlaştırılmak istenmişti.

Nizam-ı Cedit ortalarının Anadolu'ya yayılmasında çok önemli rol oynayan paşalardan biri Kadı Abdurrahman Paşa idi. Asker yazımı işindeki çalışkanlığı ve iradesiyle kısa zamanda devlet içinde hızla yükselmiş ve vezir olmuştu. Mıntıkası dahilindeki bütün alanlarda başarı ile Nizam-ı Cedit askerini genişletmişti.

Anadolu'da Nizam-ı Cedit işinin iyice yoluna girdiğini düşünen III. Selim, Kadı Abdurrahman Paşa'dan bu sefer yeni askeri imparatorluğun Avrupa topraklarında yaymasını istemiş ve Sırp isyanlarını bastırma bahanesiyle Paşa'yı Rumeli'ye göndermişti

Rumeli bölgesinde düzenli, eğitilmiş ve modern çağın silahlarıyla donatılmış bir ordunun bulunması burada istediği zaman devlete karşı isyan eden, halka zulmedip, onu soyan, birbiriyle güç yarışına giren ayanların çıkarlarına uymuyordu. Ayrıca ayanların ellerinde bulundurdukları topraklar, her an Nizam-ı Cedit'e kaynak yaratmak için oluşturan İrad-ı Cedit hazinesinin eline geçebilirdi. Bir de buna haklı olarak yeni askerin memleketin her yanına yayılmasıyla sonlarının geleceğini

düşünen yeniçeriler eklenince, Kadı Abdurrahman Paşa'nın Rumeli topraklarına geçer geçmez büyük bir direnişle karşılaşması kaçınılmaz olmuştu.

Ayanların ve yeniçerilerin direniş stratejisi daha çok Kadı Paşa ordusuna yiyecek verilmemesi üzerinde şekillenmişti. Bu stratejide başarı kazanılmış ve Kadı Paşa'nın ordusunun ilerleyişi yavaşlatılmıştı. Kadı Abdurrahman Paşa isyanın merkezi olan Edirne'ye daha ulaşmadan, III. Selim İstanbul'da ki yeniçerilerin tavırlarından korktuğu için orduya geri dönme emri vermişti. Nizam-ı Cedit karşıtlarının yeniliği yaydırmama iradesi III. Selim'in orduyu modernleştirme iradesine baskın çıkmış, Kadı Abdurrahman Paşa ordusu ile birlikte İstanbul'a dönmüştür.

Padişahın orduyu çekme emri aslında onun ölüm fermanı olmuştu. Bu işten zaferle çıkan muhalifler daha da cesaretlenip bir daha başlarına böyle bir işin gelmemesi için olayı kökünden çözme yoluna gitmişler bir süre sonra İstanbul'da isyan çıkarmışlardı. İsyanı yatıştırmak için III. Selim Nizam-ı Cedit'i kaldırırsa da yetmemiş önce tahtını sonra hayatını kaybetmiştir.

Daha sonra Bayraktar Mustafa Paşa'nın İstanbul'da kontrolü alıp sadrazam olmasıyla Kadı Paşa tekrar başkentte çağrılmışsa da muhalifler yeni sadrazamı da düşürmüşler ve Kadı Abdurrahman Paşa kaçmak zorunda kalmıştı.

Yeniliğin pek çok taraftarı ve uygulayıcısı gibi Kadı Abdurrahman Paşa'da ölümden kurtulamamıştır. Büyük emeklerle kurulan Nizam-ı Cedit askeri ortadan kaldırılmıştı.

Tezi her yönüyle ele alıp hazırlamaya çalışsak da kapsamı itibariyle eksik kalan yönlerinin bulunması kaçınılmazdır. İleride ki çalışmalarımızda tezin eksik kalan yönleri üzerine eğilmeğe çalışacağız.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (B. O. A)

B. O. A Cevdet Tasnifi Dahiliye Belgeleri, No: 11844, 1904, 13526, 13856

B. O. A Mühimme Defterleri, No: 224

B. O. A Mektum Mühimme Defterleri, No: 3, 4, 217, 220

Milli Kütüphane Arşivi

Karaman Şer'iyeye Sicilleri, No: 334

Ankara Şer'iyeye Sicilleri, No: 201

Araştırma ve İncelemeler

ASIM, **Asım Tarihi**, Ceride-i Havadis Matbaası, İstanbul, C. 1

BERKES, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, YKY, İstanbul, 2003

BEYDİLLİ, Kemal, "İlk Mühendislerimizden Seyyid Mustafa ve Nizam-ı Cedid'e Dair Risalesi", **Tarih Enstitüsü Dergisi**, İstanbul, 1987, s. 387-443

BEYDİLLİ, Kemal, ŞAHİN, İlhan, **Mahmud Râif Efendi ve Nizam-ı Cedid'e Dair Eseri**, TTK, Ankara, 2001

CABİ ÖMER EFENDİ, **Câbî Tarihi (Tarih-i Sultân Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni)**, TTK, Haz: Mehmet Ali Beyhan, Ankara, 2003, C. I

CEVDET PAŞA, , **Tarih-i Cevdet**, Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet, 1309, C. 8, 9

CEZAR, Yavuz, “Selim III ve Nizam-ı Cedit Reformları”, **Varia Turcica XVI De La Revolution française A’la Turquie D’Atatürk Actes Des Colluques D’Istanbul, 10-12 Mai 1989**, İstanbul-Paris 1990, s. 57-70

ÇADIRCI, Musa, “Ankara Sancağında Nizâm-ı Cedîd Ortasının Teşkili ve Nizam-ı Cedîd Askeri Kanunnamesi”, **Bellekten**, 1972, C. XXXVI, S. 141, s. 1-13

ÇADIRCI, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, TTK, Ankara, 1997,

ÇADIRCI, Musa, “Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu”, **Türkler**, Ankara 2002, C. 13, s. 804-816

ÇATALTEPE, Sipahi, “III. Selim Devri Askeri Islahatı Nizam-ı Cedit Ordusu”, **Osmanlı**, Ankara, 1999, C. 7 s. 241-249

ERCAN, Yavuz, “III. Selim ve Batılılaşma Hareketleri (Nizam-ı Cedit)”, **Silahlı Kuvvetler**, Ankara, 1985, C. 104, S. 299, s. 68-76

ERDOĞAN, Muzaffer, “Kadı Abdurrahman Paşa ve İcraatı”, **Konya**, 1944, S: 67-68, s. 27-32

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, TTK, Ankara, 1995, C. 5

KARAL, Enver Ziya, **Selim III’ün Hatt-ı Hümayunları -Nizam-ı Cedit-1789-1807**, TTK, Ankara, 1988

KONYALI, İbrahim Hakkı, **Alanya (Alaiyye)**, Ayaydın Basımevi, İstanbul, 1946

KURAN, Ercüment, “III. Selim Zamanında Türkiye’nin Çağdaşlaşması ve Fransa”, **Varia Turcica XVI De La Revolution française A’la Turquie D’Atatürk Actes Des Colluques D’Istanbul, 10-12 Mai 1989**, İstanbul-Paris 1990, s. 51-56

LEWIS, Bernard, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, TTK, Ankara, 2004

ÖĞÜLUKYAN, Georg, **Georg Oğulukyan'ın Ruznamesi, 1806 – 1810 İsyamları III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmut ve Alemdar Mustafa Paşa**, Çev: Hrand D. Andreasyan, İstanbul, 1972

ORTAYLI, İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2006

ÖZKAYA, Yücel, “Orta Anadolu'da Nizam-ı Cedidin Kuruluşu Ve Kaldırılışı”, **Atatürk'ün 100. Doğum Yılına Armağan Dergisi**, Ankara, 1982, s. 509-536

ÖZKAYA, Yücel, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Dağlı İsyamları (1791-1808)**, A.Ü. D.T.C.F. Yayınları Basımevi, Ankara, 1983

SHAW, Stanford J., **Between Old and New The Ottoman Empire under Sultan Selim III 1789-1807**, Harvard University Press, Cambridge(Massachusetts) 1971

ŞANİ ZADE MEHMET ATAULLAH EFENDİ, **Tarih-i Şani Zade**, Ceride-i Havadis Matbaası, İstanbul, 1290, C. 1

UZUNÇARŞILI, İsmail, Hakkı, **Meşhur Rumeli Ayanlarından Tirsinikli İsmail – Yılık Oğlu Süleyman ve Alemdar Mustafa Paşa**, Maarif Matbaası, İstanbul, 1942

UZUNÇARŞILI, İsmail, Hakkı, “Nizam-ı Cedit Ricalinden Kadı Abdurrahman Paşa”, **Belleten**, Ankara, 1971, C. XXXV, S. 138,139 s. 245-302, 409-451

UZUNÇARŞILI, İsmail, Hakkı, “Sultan III. Selim ve Koca Yusuf Paşa”, **Belleten**, Ankara, 1975, C. XXXIX, S. 154, s. 233-256.

ÖZET

Yenilenme çabaları Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. yüzyıldan itibaren yüzünü batıya dönmüştü. Lale Devri ile başlayan süreç kesintilerle III. Selim'in tahta çıktığı 1789 yılına kadar gelmişti. Bu tarih aynı zamanda Avrupa'yı ve dünyayı derinden etkileyen bir olayın, Fransız Devriminin tarihi idi.

Devlet için 18. yüzyıl ile birlikte kader olmaya başlamış olan çağdaşlaşma süreci aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun çevresindeki İran ve Rusya gibi ülkelerde de hız kazanmıştı. Batı'nın değişim sürecini 18. yüzyıla kadar yakalayamayan ülkeler kendilerini tepeden hazırlanan projelerle bu yüzyıldan sonra yenilemeye çalışmışlardır.

Tahta çıktığında III. Selim savaşlar ve antlaşmalarla devamlı toprak kaybetme sürecinde olan bir imparatorluk buldu. Osmanlı ordusunun teknik ve bilgi bakımından düşmanlarından çok geride olması adeta onun Rusya, Avusturya gibi kendisinden daha güçlü devletlere karşı savaş kazanmasını mucizelere bırakıyordu. Sultan Selim öncelikle bu konu üzerine eğilmiş ve her şeyden önce hem kendi hem de devletin güvenliğini koruyabilecek bir ordu yaratmak istemişti.

Yapılan çeşitli meşveret toplantılarından sonra 1792 yılında Avrupa tarzında silahlandırılmış ve eğitilmiş bir ordu olan Nizam-ı Cedit ordusu kurulmuştu. Ordu'nun eğitimi için yurt dışından yabancı görevliler getirilmiş, talimler batı tarzında yapılmıştır.

Nizam-ı Cedit ordusu ilk olarak İstanbul'da Levent Çiftliği'nde kurulmuştu. Ancak zamanla III. Selim yeni birlikleri Anadolu'da yaymak istedi. Özellikle Orta Anadolu'da başarılı bir şekilde yerleşen teşkilat, bunun dışında azar azar Ege, Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinde de yayılmış, yeni ordunun kışlaları buralarda inşa edilmiştir.

Teşkilatın yayılmasında Anadolu'da Cebbar-zade Süleyman Paşa ve Kadı Abdurrahman Paşa çok önemli roller oynamışlardı. Özellikle Kadı Abdurrahman Paşa Anadolu'da çok mühim başarılar göstermiş, bu durumu fark eden Padişah ise Nizam-ı Cedit'in Rumeli'de örgütlenmesi görevini ona vermişti.

Ancak Rumeli tarafında işler istenildiği gibi gitmemişti. Rumeli ayanı orada bulunan yeniçerilerle işbirliği yaparak Kadı Abdurrahman Paşa'nın önüne bütün zorlukları çıkarmıştı.

Kazanılan kimi başarılarla rağmen Rumeli'de Kadı Paşa'nın zorlukla ilerlemesi ve diğer bazı etkenler sonucu III. Selim orduyu İstanbul'a çekme emri vermişti.

Nizam-ı Cedit karşıtlarının Rumeli'de kazandığı başarı onları daha da yüreklendirmiş ve sonunda 1807 yılında Kabakçı Mustafa'nın liderliğini yaptığı bir ayaklanmayla III. Selim tahtan indirilmiş, Nizam-ı Cedit ordusu ortadan kaldırılmıştır.

Islahatın gerekleşmesinde aktif rol oynayan pek ok kişi gibi Kadı Abdurrahman Paşa'da önce görevinden alınıp sonra idam edilmiştir.

ABSTRACT

Renovation efforts in the Otoman Empire turned face to the west as from the 18th century. The process beginning with the Tulip Period continued to exist until 1789 when Selim III acceded to the throne. This date was also the date of an event which affected the Europe and world deeply, the French Revolution.

Modernization process, which started to be the destiny of the state as from the 18th century, also gained momentum in the countries around the Ottoman Empire such as Iran and Russia. Countries which could not catch up with the changing process of the west tried to renovate themselves after this century with the projects developed by the elites.

Selim III found an Empire in a process of continuously losing territory with the wars and treaties when he acceded to the throne. The situation that the Ottoman army was lagging behind its enemies in terms of technique and knowledge was making it quite impossible to win the wars against the states like Russia and Austria which were stronger than the Ottoman army. Sultan Selim first looked into that matter and wanted to create an army that could protect the safety of himself and the state.

After several consultation meetings, the Nizam-ı Cedid army which was armed and educated in the European manner was created. Foreign commissionals were brought from abroad for the education of the army and the trainings were done in western methods.

The Nizam-ı Cedid army was first set at Levent Çiftliği in İstanbul. However, Selim III wanted to expand the fresh troops in Anatolia. The corps was successfully established especially in the middle Anatolia and also expanded bit by bit in the Egean, the Mediterranean and the Black Sea Region, and the barracks of the new army were constructed in these places.

Cebbar-zade Süleyman Pasha and Kadi Abdurrahman Pahsa in Anatolia played crucial roles in the expansion of the corps. Particularly Kadi Abdurrahman Pahsa had some significant achievements in Anatolia, thus he was assigned by the Sultan to organize Nizam-ı Cedid in Rumeli after his performance was realized.

However, developments could not be reached as desired in Rumeli. The notables of Rumeli, cooperating with the Janissary, made everything difficult for Kadi Abdurrahman Pasha.

In spite of some achievements, Selim III ordered the army to be retreated to İstanbul as a result of Kadi Pahsa making progress with difficulty and some other factors.

The triumph of the Nizam-ı Cedid opponents in Rumeli further encouraged them and finally, Selim III was dethroned in 1807 by a revolt leaded by Kabakçı Mustafa and the Nizam-ı Cedid army was abolished.

Kadi Abdurrahman Pahsa was first relieved of duty and then executed like the many others who had an active part in the reform to take place.

EKLER

- 1- Ankara Şeriye Sicilleri No:201 (Nizam-ı Cedit Askerinin Kanunname Sureti)
- 2- Kadı Abdurrahman Paşa ve Ailesinin Mezarları

